

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ІНСТИТУТ ім. Ю.М. ПОТЕБНІ**

Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота

другий (магістерський)
(рівень вищої освіти)

на тему: Оптимізація доходної частини місцевих бюджетів в повоєнному
пеоріоді

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0721-удмф-з
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
(код і назва спеціальності)

страхування»

Халілеєва О.А.

освітньої програми управління державними
(код і назва освітньої програми)

та місцевими фінансами

спеціалізації _____

(код і назва спеціалізації)

_____
(ініціали та прізвище)

Керівник доцент кафедри інформаційної економіки,
підприємництва та фінансів, к.е.н. Ткаченко Є.Ю

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент професор кафедри інформаційної економіки,
підприємництва та фінансів, професор, д.е.н.

Метеленко Н.Г.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Запоріжжя
2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ІНСТИТУТ ім. Ю.М. ПОТЕБНІ

Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код та назва)

Освітня програма Управління державними та місцевими фінансами
(код та назва)

Спеціалізація _____
(код та назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри д.е.н., проф.
Шануров О.О.

« ____ » _____ 20 ____ року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНЦІ

Халілеєвій Оксані Андріївні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи (проекту) Оптимізація доходної частини місцевих бюджетів в повоєнному періоді

керівник роботи Ткаченко Є.Ю., к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «25» жовтня 2022 року № 1446-с

2. Строк подання студентом роботи Дата згідно графіку захисту

3. Вихідні дані до роботи Публічна звітність бюджету регіону, що розглядається в роботі. Літературні джерела. Фахові періодичні видання

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) _____

Теоретична частина. Теоретичні та методичні аспекти формування місцевих бюджетів

Аналітична частина. Аналіз доходної частини місцевого бюджету Запорізької МТГ

Проектна частина. Оптимізація доходної частини місцевих бюджетів в повоєнному періоді

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Рис. 1.1. Бюджетна система України; Рис. 1.2. Теорії сутності та природи виникнення місцевого самоврядування; Рис. 1.3. Методи бюджетного планування; Рис. 1.4. Складові місцевих бюджетів; Рис. 2.1. Структура бюджету Запорізької МТГ; Рис. 2.2. Розподіл видатків Запорізької МТГ; Рис. 2.3. – 2.5. Структура доходної частини бюджету за 2019 – 2021 рр.; Рис. 2.6.

Структура податкових надходжень Запорізької МТГ; Рис. 2.7 Динаміка

динаміки доходної частини бюджету Запорізької МТГ за 2019 – 2021 рр.

надходжень податку на доходи фізичних осіб; Рис. 2.8. Динаміка та структура місцевих податків та зборів; Рис. 2.9. Динаміка неподаткових надходжень; Рис. 2.10. Структура неподаткових надходжень; Рис. 2.11. Динаміка надходжень до загального та спеціального фондів; Рис. 3.1. Міжбюджетні трансферти; Рис. 3.2. Проблеми реалізації міжнародних програм фінансування проектів на засадах співфінансування; Рис. 3.3 Ознаки державно – приватного партнерства.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	<i>Ткаченко Є.Ю., доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів</i>	24.10.2021	4.11.2022
2	<i>Ткаченко Є.Ю., доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів</i>	4.11.2021	23.11.2022
3	<i>Ткаченко Є.Ю., доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів</i>	23.11.2021	1.12.2022

7. Дата видачі завдання 09.09.2022р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	<i>Дослідження теоретичних аспектів формування місцевих бюджетів в Україні</i>	24.10.2022	
2	<i>Огляд літературних джерел з теоретичних аспектів формування місцевих бюджетів в Україні</i>	28.10.2022	
3	<i>Збір даних та дослідження звітної документації бюджету Запорізької МТГ</i>	4.11.2022	
4	<i>Аналіз бюджету Запорізької МТГ</i>	18.11.2022	
5	<i>Розробка практичних рекомендацій щодо оптимізації доходної частини місцевого бюджету в повоєнний період</i>	23.11.2022	

Студент

_____ (підпис)

Халілеєва О.А.

_____ (ініціали та прізвище)

Керівник роботи (проекту)

_____ (підпис)

Ткаченко Є.Ю.

_____ (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ (підпис)

_____ (ініціали та прізвище)

АНОТАЦІЯ

Халілієва О.А. Оптимізація доходної частини місцевих бюджетів в повоєнний період.

Кваліфікаційна випускна робота на здобуття ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю 072 - Фінанси, банківська справа та страхування, науковий керівник Є.Ю.Ткаченко. Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, 2022.

Досліджено теоретичні аспекти формування місцевих бюджетів. Проаналізовано доходну частину місцевого бюджету Запорізької міської територіальної громади. Запропоновані практичні рекомендації щодо оптимізації доходної частини місцевих бюджетів в повоєнний період.

Ключові слова: ДОХОДИ БЮДЖЕТУ, МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ, МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ, ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ, ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ, ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА, ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ

ABSTRACT

Khalilieieva O.A. Optimization of the profitable part of the public budgets in the post - war period.

Qualifying final work obtaining a master's degree in higher education by specialty 072 - Finance, banking and insurance, scientific supervisor E.Yu.Tkachenko. Engineering Primary and Scientific Institute named by Yuriy Potebni ZNU, Department of Information Economics, Entrepreneurship and Finance, 2022.

Theoretical aspects of the formation of public budgets have been studied. The profitable part of the local budget of the Zaporizhzhia city territorial community was analyzed. Proposed practical recommendations for optimizing the revenue part of public budgets in the post - war period.

Keywords: BUDGET REVENUES, INTERBUDGETARY TRANSFERS,
LOCAL BUDGET, TAX REVENUES, FINANCIAL INSTRUMENTS,
FINANCIAL POLICY, FINANCIAL STRENGTHABSTRACT

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ	10
1.1. Економічний зміст і структура місцевих бюджетів.....	10
1.2. Методичні аспекти формування місцевих бюджетів.....	15
1.3. Особливості формування місцевих бюджетів.....	19
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДОХОДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТУ ЗАПОРІЗЬКОЇ МТГ ЗА 2019-2021 РР.	25
2.1. Організаційно – економічна характеристика Запорізької МТГ.....	25
2.2. Аналіз динаміки та структури доходної частини бюджету Запорізької МТГ за 2019 - 2021 рр.....	30
2.3. Аналіз виконання бюджету Запорізької МТГ за 2019 – 2021 рр..	41
Висновки до розділу 2.....	48
РОЗДІЛ 3. ОПТИМІЗАЦІЯ ДОХОДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	51
3.1. Шляхи оптимізації доходної частини місцевих бюджетів.....	51
3.2. Потенційні джерела залучення ресурсів	57
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми: Незважаючи на досягнутий за роки незалежності України прогрес у сфері забезпечення своїми ресурсами потреб територіальних громад, реальний стан фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування є надзвичайно складним. Найбільша питома вага належить надходженням від загальнодержавних податкових платежів. Також залишається високий рівень дотаційності місцевих бюджетів.

Малий обсяг доходів не дає реальних можливостей місцевій владі бути фінансово незалежною та впливати на соціально-економічні процеси у регіонах. Через високі ставки, сплата яких перевищує навантаження на місцеві бюджети, стримується доступ на ринки запозичень. Надходження від комунальних підприємств не завжди покривають витрати на їх утримання. Механізм використання бюджетних коштів не забезпечує задоволення суспільних потреб. Відтак, на сьогоднішній день, актуальною є необхідність удосконалення підходів до бюджетного забезпечення та пошук альтернативних джерел для задоволення фінансових потреб територіальних громад.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз теоретичних, науково-методичних шляхів та обґрунтування практичних рекомендацій на тему удосконалення формування доходів місцевих бюджетів та шляхів зміцнення їх дохідної бази.

Завданнями кваліфікаційної роботи є:

- дослідити поняття та сутність доходів місцевих бюджетів України;
- дослідити механізми та джерела формування бюджетів місцевих фінансів;
- провести аналіз виконання, динаміки та структури дохідної частини бюджету Запорізької МТГ;
- надати оцінку ефективності управління бюджетним процесом

місцевих фінансів Запорізької МТГ;

- запропонувати напрямки удосконалення формування доходів місцевих бюджетів та шляхи зміцнення їх дохідної бази.

Об`єктом дослідження є процес формування місцевого бюджету Запорізької міської територіальної громади.

Предметом дослідження є доходи бюджету Запорізької міської територіальної громади.

Методи дослідження. Загальнонаукові методи: індукція, дедукція, аналіз, синтез, теоретичне моделювання, абстрагування; спеціальні методи: горизонтальний та вертикальний аналіз.

Матеріалами для дослідження стали: спеціальна література з проблем теорії та практики формування місцевих бюджетів, нормативні документи, статистичні дані.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в наступному:

– покращення бюджетної політики на місцевому рівні, що дасть варіанти стимулювання для розвитку економіки, оптимізації бюджетних витрат, фінансування соціальної сфери а також забезпеченням бюджетної безпеки.

Практичне значення полягає у тому, що запропоновані заходи створюють методичну базу для впровадження рекомендацій щодо удосконалення бюджетного процесу місцевих фінансів, а також впровадження бюджетної політики на місцевому рівні.

Результати дослідження щодо вдосконалення формування місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації можуть бути впроваджені в роботу Запорізької міської територіальної громади.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження були представлені в доповіді на Міжнародній науково – практичній конференції «Перспективи сталого розвитку в умовах глобалізації в економічному, управлінському та інженерному аспектах».

Публікації. Основні положення роботи опубліковано в матеріалах міжнародної науково-практичної конференції. Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативні документи, навчально – методична література, наукові публікації в періодичних виданнях з питань оптимізації доходів місцевих бюджетів.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладений на 72 сторінках. Робота містить 9 таблиць, 14 рисунків та 3 додатків. Список використаних джерел налічує 46 найменувань.

РОЗДІЛ 1

СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

1.1. Економічний зміст і структура місцевих бюджетів

В сучасному житті доходи місцевих бюджетів відіграють визначальну роль у забезпеченні повноти та ефективності виконання функцій та завдань органами місцевого самоврядування. Демократизація суспільного життя та трансформаційні процеси в Україні вимагають нових підходів до розуміння економічної природи місцевих бюджетів, їх доходів, з'ясування ролі цих бюджетів в економіці держави. Зважаючи на вагому роль доходів місцевих бюджетів у фінансових ресурсах органів місцевого самоврядування, важливим стає удосконалення механізму їх мобілізації та зростання обсягів саме власних доходів місцевих бюджетів.

Досліджуючи бюджетні проблеми необхідно дослідити зміст понять «бюджет», «державний бюджет», «місцевих бюджет» та розглянути закономірності їх функціонування.

Успішне життя людей та їхній справжній добробут в організованій спільноті сьогодні неможливо уявити без бюджету. Термін бюджет бере свій початок від французького слова *boudgette* (шкіряна сумка, потім портфель). В епоху Середньовіччя в Англії канцлер казначейства приносив у парламент сумку (портфель), котра разом з її вмістом (фінансовими документами та промовою про стан державних фінансів) одержала назву бюджет.

В економічній літературі питанням висвітлення сутності поняття «бюджет» приділена значна увага. Вчені-економісти різних країн світу, досліджуючи бюджетні проблеми у своїх наукових працях, намагаються сформулювати власне визначення бюджету. Так, зарубіжні економісти Л.Штейн і Р.Штурм визначають державний бюджет як законодавчий акт, у якому знаходять своє відображення доходи та видатки держави. При цьому

Р.Штурм визначає два найосновніших на його думку принципи бюджету: універсальність і точність. Аналогічне тлумачення державного бюджету подане на початку ХХ ст. в Енциклопедичному словнику за редакцією І.Е.Андрієвського.

Відповідно до трактування, поданого С.Арсоном, державний бюджет – це план державних прибутків і видатків, складений таким чином, що обидві його частини балансуються. Ототожнення бюджету із господарським планом зустрічається також у М.І.Мітіліно.

Серед вчених зустрічаються й інші трактування поняття «бюджет». Так В. Оспіщев визначає бюджет як сукупність фінансових відносин держави з суб'єктами господарювання, а також з населенням стосовно формування та використання централізованого фонду грошових ресурсів для забезпечення функцій держави, передбачених конституцією[45].

Л. Омелянович тлумачить поняття бюджет як сукупність економічних відносин між державою, юридичними та фізичними особами з приводу розподілу та перерозподілу ВВП з метою формування і використання централізованого фонду грошових коштів, призначеного для забезпечення виконання державою її функцій[9].

А. Загородній вважає, що бюджет - це грошове вираження збалансованого розпису доходів і видатків держав, адміністративно - територіальної одиниці, підприємства, установи за певний період[21].

У ст. 1 Бюджетного кодексу України дається наступне визначення бюджету: бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади АРК, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [8].

Отже, враховуючи результати та висновки наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, можна вважати, що під поняттям бюджет доцільно розуміти сукупність грошових відносин, пов'язаних із розподілом і перерозподілом ВВП з метою формування і використання централізованого

фонду грошових коштів держави на вирішення завдань, пов'язаних з виконанням державою своїх функцій.

Одним із державотворчих процесів в Україні стало створення на початковому етапі власної бюджетної системи, а потім – її подальше реформування і вдосконалення. Бюджетна система України є сукупністю державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права. Склад вітчизняної бюджетної системи визначено Бюджетним кодексом України (рис. 1.1). В цьому винятково важливому документі також систематизовано і чітко окреслено усі аспекти функціонування бюджетів у відповідності до Конституції України.

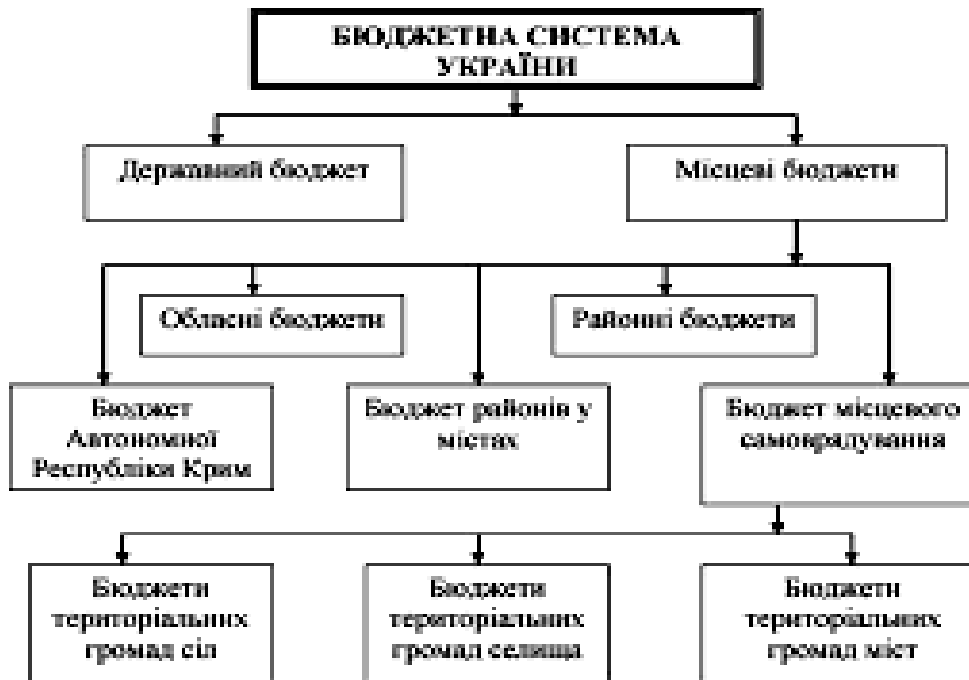

Рис. 1.1 Бюджетна система України

З метою визначення цілей державного регулювання фінансового сектору слід визначити окрему роль місцевих бюджетів, як важливої складової будь-якої економічної системи суспільства. Саме місцеві фінанси висвітлюють економічні відносини з приводу формування, розподілу і використання грошових фондів фінансових ресурсів на регіональному рівні.

Перші посилання на доцільність розмежування державних та місцевих фінансів, доходів держави та місцевих доходів висвітлюються А. Смітом у

праці «Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй» [46]. Автор виокремлює такі джерела отримання доходів як земля, праця, капітал, що забезпечують державне господарство фінансовими ресурсами. При цьому науковець наголошує, що «окрім державного фінансового господарства існує ще й місцеве фінансове господарство», а доходи поділяє на доходи від капіталів, підприємств, майна держави (неподаткові надходження) і податки.

Окремі науковці вважають, що серед причин «виникнення функціонування місцевих фінансів» є поява місцевої влади в державі та виникнення в суспільстві товарно-грошового ринку. Сформовано три основні теорії сутності та природи створення місцевих органів самоврядування як форми реалізації місцевих фінансів (рис. 1.2).

Перша теорія – розглядає притаманний державі централізований бюрократизм, який не повинен впливати на компетенцію місцевих органів самоврядування, а також трактує природне невід’ємне право людини в суспільстві і незалежність від певних соціальних умов.

Рис. 1.2 Теорії сутності і природи виникнення місцевого самоврядування

Друга – це державна теорія місцевого самоврядування, в якій висувається положення, що саме місцеві органи влади не володіють природними правами і виступають агентами держави на місцях, тобто являються безпосереднього державними органами управління на місцевому рівні.

Третя теорія пов'язана з громадсько-господарським самоврядуванням, була заснована на тому, що «органи місцевого самоврядування мають власну природну компетенцію тільки у сфері неполітичних відносин (у сфері місцевих справ), в місцеві справи державна влада не втручається, їх вирішують самостійно органи місцевого самоврядування. Разом з тим існує і політична сфера відносин, яка перебуває в компетенції державної влади. У цій сфері органи місцевого самоврядування – агенти держави на місцях».

Поява цих теорій спричинила виникнення економічної категорії «місцеві фінанси», тобто системи, в якій відбуваються процеси щодо формування, розподілу та використання грошових фондів фінансових ресурсів задля забезпечення виконання власних функцій і завдань, так і делегованих державними органами влади. Але варто відзначити, що сутність економічних категорій «місцеві бюджети» і «місцеві фінанси» є дещо різними.

В Бюджетному кодексі України визначається, що місцеві бюджети являються важливим елементом бюджетної системи. В них акумулюється значна частина державних фінансових ресурсів. Разом з тим, місцеві бюджети є найбільш чисельною ланкою бюджетної системи країни, що відіграє важливу роль у перерозподілі валового національного продукту, фінансуванні державних видатків, насамперед, соціальної спрямованості та активно впливають на задоволення різноманітних потреб населення. Видатки місцевих бюджетів значною мірою формують можливості регіону щодо якісного функціонування місцевого господарства, утримання об'єктів

соціально-культурного призначення, проведення інвестиційної політики, здійснення соціального захисту населення.

Слід зазначити, що у фінансовій теорії не існує однозначного погляду на трактування і формулювання терміну «місцеві бюджети». З огляду на сукупність наявних теоретичних висновків, що стосуються державного бюджету, місцеві бюджети трактуються як план місцевого господарства; спосіб; форма; фонди грошових, фінансових ресурсів; сукупність відносин: економічних, грошових; реальні ресурси. Так, М.А.Смірнов розглядає місцеві бюджети як сукупність завдань, доручених місцевим органам влади, та сукупність ресурсів, які є у їхньому розпорядженні для виконання поставлених перед ними завдань, акцентуючи увагу на основному призначенні дохідної частини [13].

Д.Д.Бутаков, І.М.Ходорович та Г.Б.Поляк трактують місцеві бюджети, як сукупність економічних відносин, що сприяють територіальному перерозподілу національного доходу держави та забезпечують формування фінансової бази місцевих рад [46].

Важливим є те, що сутність економічної природи всіх місцевих бюджетів полягає у виконанні ними трьох основних функцій: розподільна, контрольна, функція фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування.

1.2 Методичні аспекти формування місцевих бюджетів

Попри те, що до складу бюджетної системи входить велика кількість бюджетів, в країні застосовують певні уніфіковані правила щодо їх планування та виконання. Відповідно до принципу єдності бюджетної системи, який закріплений в Бюджетному кодексі України, єдність бюджетної системи України забезпечується єдиною правовою базою, єдиною грошовою системою, єдиним регулюванням бюджетних відносин, єдиною

бюджетною класифікацією, єдністю порядку виконання бюджетів та ведення бухгалтерського обліку і звітності.

Надзвичайно важливим принципом для розвитку місцевого самоврядування в Україні є закріплений в Бюджетному кодексі принцип самостійності. Згідно з цим принципом, Державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними. Держава коштами державного бюджету не несе відповідальності за бюджетні зобов'язання органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування. Органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування коштами відповідних місцевих бюджетів не несуть відповідальності за бюджетні зобов'язання одне одного, а також за бюджетні зобов'язання держави.

Місцевими бюджетами називають такі грошові кошти чи фонди фінансових ресурсів, які виступають як матеріальна основа виконавчих органів влади місцевого рівня [1, с. 125].

При формуванні місцевого бюджету забезпечується виконання принципів самофінансування і самостійності, що є одним з найважливіших складників фінансово-економічної безпеки держави. Оскільки фінансово - економічна безпека держави здатна забезпечити функціонування економічної системи країни, саме на місцевому рівні необхідне досягнення як поточних, так і перспективних загальнонаціональних цілей розвитку.

Під час формування місцевих бюджетів передбачається встановлення оптимальної структури цільових надходжень між різними бюджетними ланками та наявність резервних засобів. Постійні процеси вибору оптимального рішення серед різних варіантів проектів місцевих бюджетів, обумовлюють потребу у розширенні методологічного та методичного забезпечення, застосуванні комплексу різних методик.

Методологія планування та прогнозування - це сукупність методів, прийомів і принципів, які застосовуються при здійсненні попередніх досліджень та аналізу, розробки та формування бюджетів на всіх рівнях господарювання, виходячи з основних напрямів соціально-економічної

політики на даному етапі. В процесі формування місцевих бюджетів використовується широкий спектр методів бюджетного планування, а саме: нормативний, прямий, аналітичний (коефіцієнтів), екстраполяції, балансовий, програмно-цільовий, що відображено на рисунку 1.3. Кожен з цих методів має як переваги, так і певні недоліки – балансовий метод не враховує можливості збільшення або зменшення бюджетних доходів в залежності від різних обставин в плановому році, за рахунок змін в законодавстві, роботи податкових і інших контролюючих органів, а аналітичний метод та екстраполяції може негативно впливати на раціоналізацію при використанні бюджетних засобів, що пов'язане з порівнянням досягнутих в попередніх періодах показників.

Рис. 1.3 Методи бюджетного планування

В Україні як основний використовується програмно – цільовий метод. Запровадження програмно-цільового методу спрямоване на забезпечення прозорості бюджетного процесу. При використанні даного методу планування:

- 1) чітко визначаються цілі, на досягнення яких витрачаються бюджетні кошти;
- 2) підвищується рівень контролю за виконанням бюджетних програм;
- 3) здійснюється оцінка діяльності всіх учасників бюджетного процесу;
- 4) упорядковується організація діяльності головного розпорядника бюджетних коштів щодо формування і виконання бюджетних програм, посилюється його відповідальність;
- 5) підвищується якість розроблення бюджетної політики, ефективність розподілу та використання бюджетних коштів.

Під час здійснення бюджетного планування вирішуються три основні завдання:

- 1) визначити реальні джерела і достовірні обсяги доходів бюджету;
- 2) оптимізувати структуру доходів і видатків місцевих бюджетів;
- 3) досягнути збалансованість між доходами і витратами.

Серед найважливіших аспектів забезпечення бюджетного процесу можна відокремити наступні:

- 1) фінансова діяльність держави спрямована на підтримку галузей національної економіки шляхом створення суспільного продукту та перерозподілу ВВП;
- 2) під час створення місцевих бюджетів органи місцевого самоврядування (їх виконавчі органи) складають програми соціально - економічного і культурного розвитку;
- 3) через місцеві бюсти відбувається диверсифікований пропорційний перерозподіл грошових фондів фінансових ресурсів;

4) використання міжбюджетних трансфертів (субвенцій, дотацій вирівнювання, субсидій);

5) місцеві бюджети виступають в ролі фінансових планів територіальних громад в залежності від їх поділу за адміністративно-територіальними одиницями;

6) місцеві бюджети призначені для підтримки національних товаровиробників;

7) за рахунок місцевих бюджетів здійснюється фінансування зведеного бюджету України.

Таким чином, методи бюджетного планування — це система засобів розробки, обґрунтування, взаємоузгодження й оптимізації планових завдань і показників. В Україні як основний використовується програмно – цільовий метод. Запровадження програмно-цільового бюджетування покликано допомогти оптимізувати обмежені ресурси бюджету, підвищити результативність функціонування органів влади і якість послуг, що надаються ними, а також забезпечить підвищення ефективності витрат через економію бюджетних коштів і зосередження ресурсів на досягненні найважливіших на даний момент для суспільства завдань.

1.3 Особливості формування місцевих бюджетів

До 2015 р. в Україні діяла система міжбюджетних відносин, заснована на централізованій моделі бюджетного федералізму, основні риси якої були успадковані від адміністративно-командної системи управління.

Централізація фіскальних функцій держави обмежувала місцеві органи влади в реалізації основних функцій управління бюджетним процесом на місцях.

Це проявлялося в їхній залежності від державного бюджету внаслідок збереження пріоритетності нормативного методу розподілу бюджетних

коштів і високій частці трансфертів у доходах місцевих бюджетів, що негативно впливало на розвиток міжбюджетних відносин у ринковій економіці. З 2015 р. в результаті змін у бюджетному та податковому законодавстві вперше за часів незалежності зроблено спробу децентралізувати систему міжбюджетних відносин. Сприяти бюджетній децентралізації повинен був прийнятий 28 грудня 2014 р. Закон про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин.

Відповідно до Бюджетного кодексу, відбулись значні зміни до підходів у формуванні видаткових повноважень, які делегуються виключно на рівень міста обласного значення, районний рівень та рівень територіальних громад, які будуть об'єднані. Починаючи з 2015 року місцеві бюджети отримують такі нові види трансфертів: освітня субвенція, субвенція на підготовку робітничих кадрів та медична субвенція.

Складовими у місцевих бюджетах є загальний фонд і спеціальний фонд (рис. 1.4). Загальний фонд — надходження з поточного або реєстраційного рахунку фінансового органу на поточний або реєстраційний рахунок установи платіжним дорученням. Ці надходження призначені для забезпечення видатків і не спрямовуються на конкретну мету. Спеціальний фонд має формуватися з конкретно визначених джерел надходжень і використовуватися на фінансування конкретно визначених цілей. При плануванні місцевих бюджетів використовуються розрахунки планових показників на 2-3 роки, оформлення яких відбувається з допомогою бюджетних запитів за типовими формами (загальний, індивідуальний і додатковий), затвердженими наказом Мінфіну України №648 від 17.07.2015 р. згідно з врахуванням особливості складання проектів місцевих бюджетів, який затверджується наказами керівників органів влади або територіальної громади.

Дохідна частина місцевих бюджетів формується за рахунок власних і закріплених доходів, а також міжбюджетних трансфертів. Перелік власних і

закріплених доходів визначений у Бюджетному кодексі України на тривалу перспективу, що створює належні умови для розвитку адміністративно-територіальних одиниць і здійснення перспективного планування[8]. Надходження власних доходів не враховуються під час визначення обсягів міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам, що сприяє встановленню безпосередньої зацікавленості органів місцевої влади у нарощуванні дохідної бази. Закріплені доходи місцевих бюджетів становлять основу для визначення податкової спроможності території, їх обсяги впливають на розміри бюджетних трансфертів, які надаються місцевим бюджетам з державного бюджету.

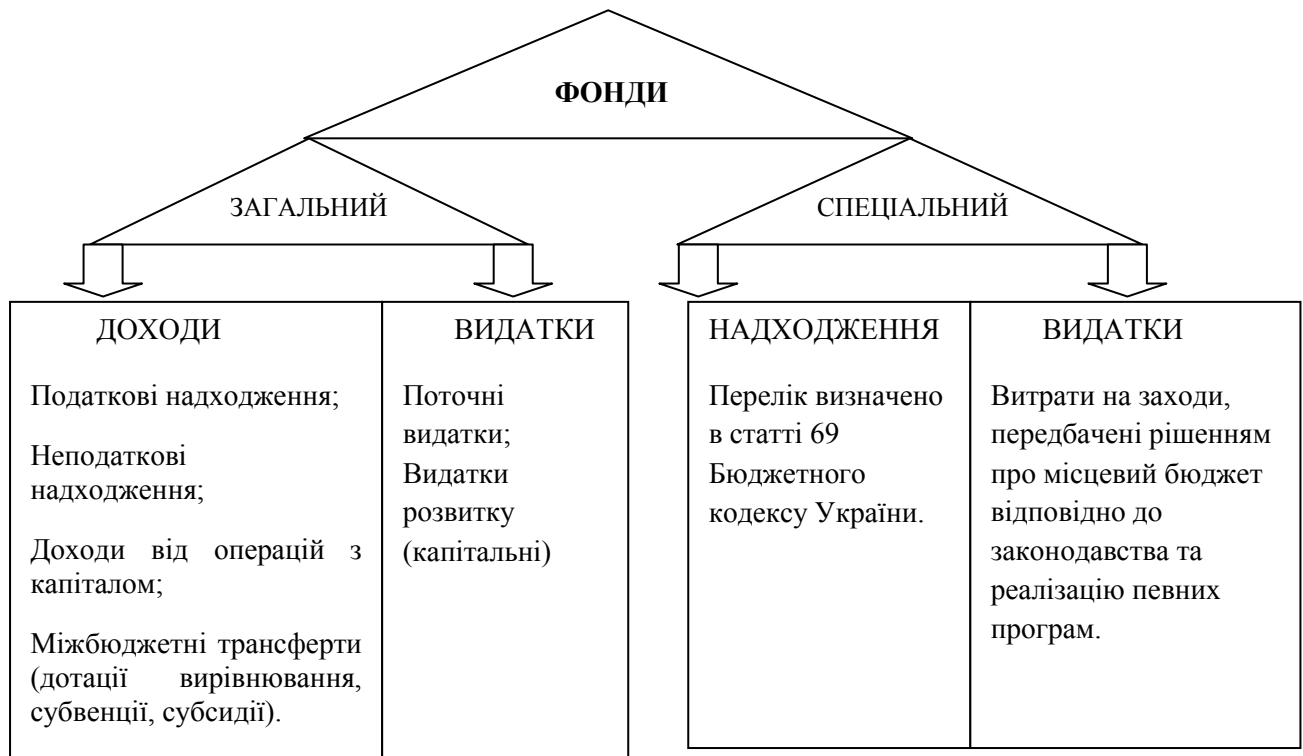

Рис. 1.4 Складові місцевих бюджетів

Власні доходи - це доходи, що мобілізуються місцевою владою самостійно на основі власних рішень і за рахунок джерел, визначених місцевим органом влади. До власних доходів належать місцеві податки і збори, доходи від майна, що належить місцевій владі, та від господарської діяльності комунальних підприємств, інші доходи, передбачені законодавством.

Зарубіжна практика показує, що місцеві податки і збори, як правило, становлять доволі високу частку у загальній сумі грошових надходжень органів місцевої влади (у таких європейських країнах, як Норвегія, Фінляндія, Швеція, Данія, Швейцарія, Іспанія - більш як 40%).

Водночас значення місцевих податків і зборів у формуванні доходів місцевих бюджетів України поки що незначне. Досить розгалуженою є система місцевих податків і зборів. Так, у Бельгії запроваджено 100 місцевих податків і зборів, в Італії - 70, у Франції - понад 50. Проте в окремих країнах застосовується лише кілька місцевих податків, але ці країни є винятком. З прийняттям Податкового кодексу до таких держав можна віднести й Україну, де запроваджено стягнення 2 місцевих податків і 3 місцевих зборів.

Закріплені доходи - це доходи, які повністю або частково (у %) зараховуються у певні види бюджетів безстроково чи на довгостроковій основі і для їх включення не потрібне рішення органів влади вищого рівня. До закріплених доходів належать загальнодержавні податки, збори або доходи, що традиційно формують дохідну частину місцевих бюджетів (податок на доходи фізичних осіб, державне мито, плата за ліцензії і торгові патенти тощо). Найбільша частка у загальній сумі закріплених доходів припадає на податок на доходи фізичних осіб, надходження якого розподіляються між місцевими бюджетами окремих видів.

Доходи місцевих бюджетів формуються також за рахунок міжбюджетних трансфертів, які надходять з державного бюджету у вигляді дотацій і субвенцій. Вони призначені для фінансування делегованих повноважень органів місцевого самоврядування і здійснення фінансового вирівнювання. Поряд з цим надання міжбюджетних трансфертів зумовлене недостатністю власних і закріплених доходів для фінансування видатків органів місцевої влади. Нині у бюджетній практиці застосовуються такі види міжбюджетних трансфертів: дотації вирівнювання, субвенції, кошти, що передаються до Державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів, інші дотації.

Важливим елементом місцевих фінансів є видатки, оскільки вони відображають функції та завдання, що покладаються на органи місцевого самоврядування. Склад, структура і динаміка видатків відображає державні, регіональні та місцеві пріоритети соціально-економічного розвитку країни.

Усі видатки місцевих бюджетів поділяються на поточні видатки і видатки розвитку. Поточні видатки - це видатки місцевих бюджетів на фінансування мережі підприємств, установ, організацій та органів, що діє на початок бюджетного року, а також фінансування заходів із соціального захисту населення тощо. Видатки розвитку - це видатки місцевих бюджетів на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності. До таких видатків належать: капітальні вкладення; погашення основної суми боргу; внески органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевої влади у статутні фонди суб'єктів підприємницької діяльності.

Таким чином, складовими у місцевих бюджетах є загальний фонд і спеціальний фонд. Вони складаються з доходів та видатків. Дохідна частина місцевих бюджетів формується за рахунок власних і закріплених доходів, а також міжбюджетних трансфертів. Важливим елементом місцевих фінансів є видатки. Вони поділяються на поточні видатки і видатки розвитку.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

В процесі написання розділу I було розглянуто теоретичні й методичні аспекти формування місцевих бюджетів в Україні. В роботі досліджено економічний зміст, структуру, методичні аспекти та особливості формування місцевих бюджетів, узагальнена та систематизована існуюча система формування місцевих бюджетів, у складі якої відокремлені загальний і спеціальний фонд. Розглянуто процес бюджетного планування на підставі певних методів та удосконалено механізм системи формування місцевих бюджетів.

Проведене дослідження показало, що сутність економічної природи всіх місцевих бюджетів полягає у виконанні ними трьох основних функцій: розподільна, контрольна, функція фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування. В процесі формування місцевих бюджетів використовується широкий спектр методів бюджетного планування, а саме: нормативний, прямий, аналітичний (коефіцієнтів), екстраполяції, балансовий, програмно-цільовий.

Було виявлено, що створення умов фінансово-економічної безпеки держави в процесі формування місцевих бюджетів має вирішальне значення. Тому важливу роль відіграють власні доходи, які формуються перш за все за рахунок податків, визначених відповідними селищними, сільськими, районними радами або радами територіальних громад. Визначені найважливіші аспекти бюджетного процесу на місцевому рівні, що сприятиме соціально-економічному розвитку місцевості.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ДОХОДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТУ М.ЗАПОРІЖЖЯ ЗА 2019-2021 РР.

2.1. Формування дохідної частини місцевого бюджету м. Запоріжжя

Місто Запоріжжя є самостійною адміністративно – територіальною одиницею у складі Запорізької області та її адміністративним центром. Виникнення міста пов'язано зі спорудженням наприкінці 1770 року Олександрівської фортеці Дніпровської лінії, яка з часом перетворилася в м. Олександрівськ. Постановою Всеукраїнського Центрального виконавчого комітету від 23 березня 1921 року м. Олександрівськ було перейменовано у м. Запоріжжя. У січні 1939 року Указом Верховної Ради СРСР, після утворення Запорізької області, м. Запоріжжя набуло статусу обласного центру.

Місто Запоріжжя розташоване на берегах річки Дніпро. У межах міста знаходиться найбільший острів на Дніпрі – Хортиця (2,6 тис. га.), і прилеглі до нього скелі, які входять до складу Національного заповідника «Хортиця». Територія міста Запоріжжя включає в себе усі земельні та водні ділянки в межах, які затверджені Верховною Радою України та складає 334 кв. км.

Органами місцевого самоврядування м. Запоріжжя є:

- територіальна громада міста;
- міська рада;
- міський голова;
- виконавчі органи міської ради;
- органи самоорганізації населення.

Міський голова є головною посадовою особою територіальної громади м. Запоріжжя та здійснює свої повноваження на постійній основі. Міський голова обирається членами територіальної громади, які мають право голосу, шляхом загального, рівного, прямого, вільного і таємного голосування

терміном на 5 років відповідно до Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради, Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів».

Бюджет міста містить у собі надходження та витрати на виконання делегованих і власних повноважень органів місцевого самоврядування. Ці надходження і витрати складають єдиний баланс бюджету міста. Формування бюджету міста здійснюється на підставі затверджених Верховною Радою України обсягів міжбюджетних трансфертів та визначених особливостей міжбюджетних відносин на наступний бюджетний період.

Бюджет міста є самостійним. Самостійність бюджету забезпечується закріпленням за ним відповідних джерел доходів, правом міської ради на визначення напрямів використання коштів відповідно до законодавства України.

До складу доходів бюджету міста належать доходи, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів та доходи, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

Міська рада відповідно до діючого законодавства має право встановлювати місцеві податки та збори й надавати окремим платникам пільги по них.

Міська рада затверджує бюджет міста на кожний бюджетний період, який розпочинається з 1 січня та закінчується 31 грудня не пізніше ніж у двотижневий термін після опублікування закону про Державний бюджет України. Проект рішення про бюджет міста перед внесенням на розгляд сесії міської ради схвалюється виконавчим комітетом ради. Рішенням про бюджет міста визначаються: загальна сума доходів і видатків, граничний обсяг дефіциту (профіциту) бюджету міста та інші положення, передбачені статтею 76 Бюджетного кодексу України.

Запоріжжя є одним з найбільших адміністративних, індустріальних та культурних центрів півдня України з розвиненим машинобудуванням,

чорною та кольоровою металургією, хімічною та будівельною промисловістю, річковим портом і важливим транзитним залізничним вузлом.

Тут сконцентровано найпотужніші:

- металургійні - «Запоріжсталь», «Дніпроспецсталь», Запорізький алюмінієвий комбінат, Запорізький титано - магнієвий комбінат, Запорізький завод феросплавів, Запорізький ливарно-механічний завод;
- машинобудівні - Мотор Січ, ТОВ «Завод підйомно-транспортних машин» - один з найбільших кранобудівних заводів України, інструментальний завод, Запорізький завод важкого кранобудування;
- енергетичні - Дніпровська ГЕС, «Запоріжтрансформатор»;
- гірничодобувні підприємства;
- Запорізький автомобілебудівний завод;
- численні науково-дослідні заклади.

Стабільність економічного розвитку міста Запоріжжя залежить від стану промисловості. Виконання дохідної частини бюджету міста у 2019 – 2021 рр. здійснювалось в умовах спаду виробництва в основних галузях промисловості та погіршення фінансового стану низки провідних бюджетоутворюючих підприємств.

Однак, послаблення протиепідемічних на коронавірусну хворобу обмежень сприяли частковому відновленню виробничої активності суб'єктів економічної діяльності впродовж II та III кварталів 2021 року. Планові та фактичні показники виконання бюджету Запорізької МТГ за 2019 – 2021 рр. наведені в таблиці 2.1.

Отже, обсяг доходів бюджету міста склав: 2019 р. – 8556,9 млн. грн., 2020 р. – 7540,6 млн. грн., 2021 р. – 8863,6 млн. грн..

Виконання плану по доходам склало: 2019 р. – 99,25%, 2020 р. – 100,46%, 2021 р. – 101,12.

У порівнянні з показниками 2019 р. відбулося зменшення зазначених доходів на 11,88% у 2020 р. У 2021 р. власні доходи збільшилися на 17,55% у порівнянні з показниками 2020р.

Таблиця 2.1

Планові та фактичні показники виконання бюджету Запорізької МТГ за
2019 – 2021 рр.

Найменування показника	2 019р.			2 020р.			Відхилення до 2019 р	2 021р.			Відхилення до 2020 р
	План	Факт	%	План	Факт	%		План	Факт	%	
Доходи	8621,2	8556,9	99,25	7505,9	7540,6	100,46	-11,88	8765,3	8863,6	101,12	17,55
в т.ч											
Податкові надходження	5654,2	5661,2	100,12	5929,1	5971,6	100,7	5,5	6890,2	6879,5	99,8	15,2
Неподаткові надходження	89,9	91,5	101,78	95,9	99,1	103,3	8,3	96,2	99,0	102,9	-0,1
Власні надходження бюджетних установ	143,7	189,1	131,59	118,9	113,7	95,6	-39,9	103,8	162,8	156,8	43,2
Доходи від операцій з капіталом	20,2	21,4	105,94	36,4	37,5	103,0	75,2	23,5	27,4	116,6	-26,9
Цільові фонди	0,2	0,3	150,00	0,2	0,2	100,0	-33,3	0,08	0,54	675,0	170,0
Офіційні трансферти	1368,1	1347,6	98,50	1111,9	1111,0	99,9	-17,6	1272,2	1264,4	99,4	13,8
Інші субвенції	1344,9	1245,8	92,63	213,5	207,5	97,2	-83,3	379,3	430,0	113,4	107,2
Видатки	9350,0	9192,1	98,31	8091,6	7845,3	96,96	-14,7	8960,4	8781,3	98,00	-2,0
в т.ч											
Державне управління	443,3	443,1	99,95	498,9	499,0	100,02	12,6	543,7	539,9	99,30	-0,7
Освіта	2671,6	2622,9	98,18	2760,7	2743,8	99,39	4,6	3424,3	3421,6	99,92	-0,1
Охорона здоров'я	1241,2	1228,4	98,97	695,4	658,5	94,69	-46,4	573,2	565,5	98,66	-1,3
Соціальний захист і соціальне забезпечення	1289,0	1192,7	92,53	152,0	153,0	100,66	-87,2	200,5	199,1	99,30	-0,7
Культура і мистецтво	85,7	86,5	100,93	82,6	82,0	99,27	-5,2	121,2	117,7	97,11	-2,9
Фізична культура і спорт	102,7	107,5	104,67	138,4	136,8	98,84	27,3	161,8	159,0	98,27	-1,7
Житлово - комунальне господарство	1359,8	1346,9	99,05	1225,0	1210,5	98,82	-10,1	1226,0	1226,2	100,02	0,0
Економічна діяльність	1662,3	1614,8	97,14	1744,5	1576,7	90,38	-2,4	1874,4	1729,7	92,28	-7,7
Інша діяльність	169,7	165,9	97,76	312,3	303,4	97,15	82,9	298,9	279,0	93,34	-6,7
Міжбюджетні трансфери	386,8	383,4	99,12	481,8	481,6	99,96	25,6	545,22	543,61	99,70	-0,3
Кредитування	1212,0	1140,0	94,06	0,9	-0,3	-33,33	-100,0	1247,4	0,8	0,06	-99,9

За результатами аналізу, наведеного в таблиці 2.1, видатки бюджету міста проведені в обсязі: 2019 р . – 9192,1 млн. грн., 2020 р. – 7845,3 млн. грн., 2021 р. – 8781,3 млн. грн..

На рисунку 2.1. відображено структура бюджету Запорізької МТГ в розрізі видатків і доходів в 2019-2021 рр.

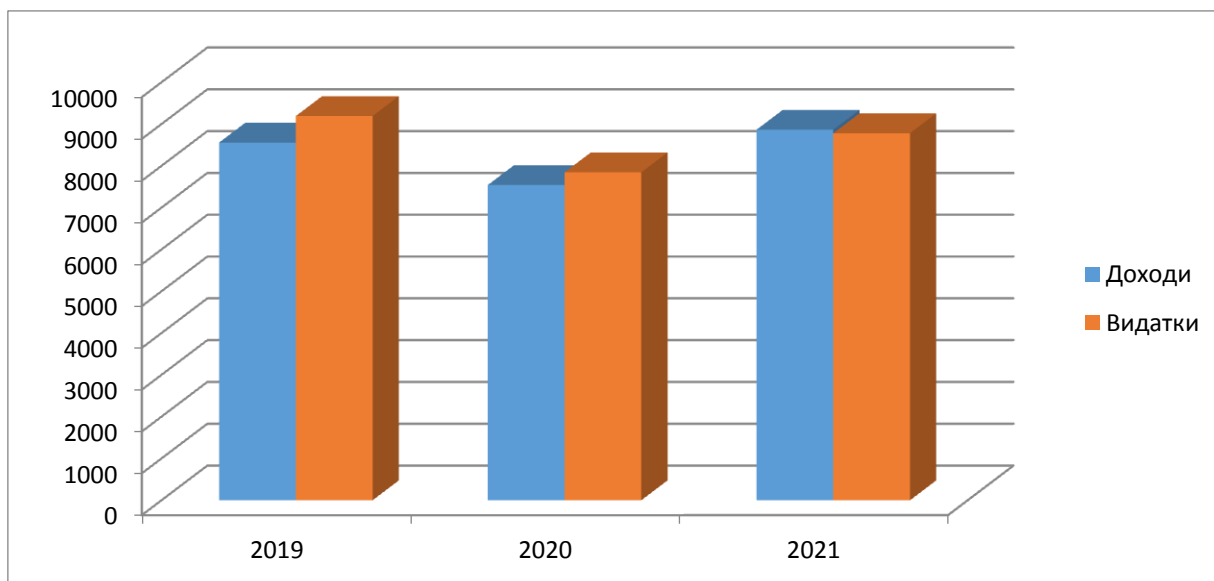

Рис. 2.1 Структура бюджету Запорізької МТГ 2019 – 2021 рр.

Розподіл видатків Запорізької МТГ за функціональною ознакою за 2019 – 2021 рр. зображено на наступній діаграмі (Рис. 2.2).

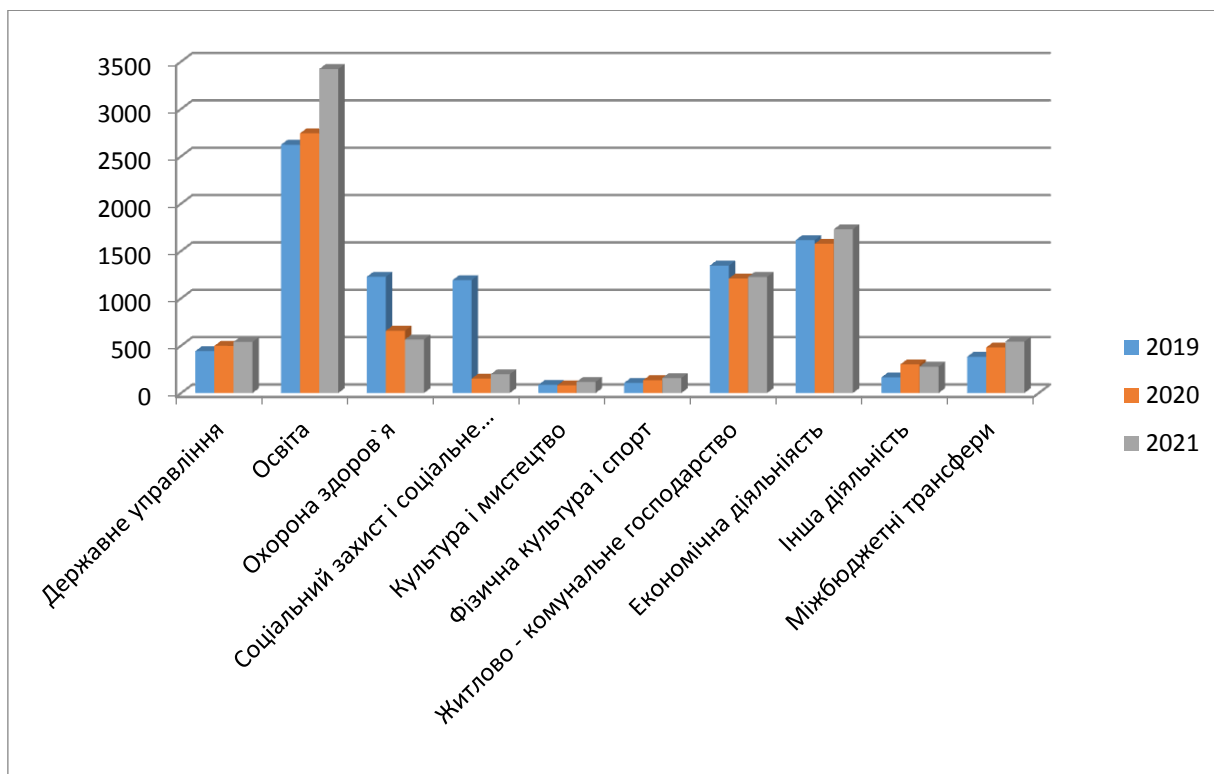

Рис. 2.2 Розподіл видатків Запорізької МТГ за 2019 – 2021 рр.

На рисунку 2.2 можемо побачити, що найбільші видатки у кожному досліджуваному році – це видатки на освіту, житлове – комунальне господарство та економічну діяльність.

Проаналізувавши планові та фактичні показники виконання бюджету Запорізької МТГ за 2019 – 2021 рр., можемо зробити висновок, що бюджет громади за ці роки був дефіцитним. Виконання планових показників по доходам відбувалось у 2020 р. (100,5%) та 2021 р. (101,1%). Основні статті наповнення доходної частини – це податкові надходження та міжбюджетні трансфери.

Найбільші видатки у кожному досліджуваному році – це видатки на освіту, житлове – комунальне господарство та економічну діяльність.

2.2. Аналіз динаміки та структури доходної частини бюджету Запорізької МТГ за 2019 - 2021 рр.

Щоб проаналізувати динаміку та структуру бюджету Запорізької МТГ нам потрібно розглянути та порівняти звіти про фінансові результати за 3 роки 2019-2021 рр. Це дасть нам розуміння про приріст або відтік фінансів місцевого бюджету та зміни в фінансовому стані протягом цього періоду. Розглянемо статті доходів і порівняємо як вони змінювалися за 3 роки та узагальнимо їх в таблиці 2.2.

Аналізуючи наведені данні, можна зробити висновки, що загальний розмір доходною частини бюджету Запорізької МТГ у 2020 році зменшився порівняно з 2019 роком на 1016,3 млн. грн. або на 11,9%. Натомість, у 2021 році відбулося збільшення загального розміру доходів у порівнянні з 2020 роком на 17,5 %, що склало 1323,04 млн. грн.

Основний показник наповнення бюджету - це податкові надходження. Частка в структурі доходів бюджету становить: у 2019 році – 66,2%, у 2020

році – 79,2% та 77,6% у 2021 році. Аналіз показує, що розмір податкових надходжень зростав щороку.

Таблиця 2.2

Аналіз динаміки та структури доходної частини Запорізької МТГ за
2019 – 2021 рр.

Найменування показника	2019		2020			2021		
	млн. грн.	в структурі, %	млн. грн.	в структурі, %	відхилення до 2019 р., %	млн. грн.	в структурі, %	відхилення до 2020 р., %
Податкові надходження	5661,2	66,2	5971,6	79,2	5,5	6879,5	77,6	15,2
Неподаткові надходження	91,5	1,1	99,1	1,3	8,3	99,0	1,1	-0,1
Власні надходження бюджетних установ	189,1	2,2	113,7	1,5	-39,9	162,8	1,8	43,2
Доходи від операцій з капіталом	21,4	0,3	37,5	0,5	75,2	27,4	0,3	-26,9
Цільові фонди	0,3	0,004	0,2	0,003	-33,3	0,54	0,006	170,0
Офіційні трансферти	1347,6	15,7	1111,0	14,7	-17,6	1264,4	14,3	13,8
Інші субвенції	1245,8	14,6	207,5	2,8	-83,3	430,0	4,9	107,2
Доходи	8556,9	100	7540,6	100	-11,9	8863,6	100	17,5

Структуру доходів бюджету Запорізької МТГ за 2019 – 2021 рр. зображено на рисунках 2.3 – 2.5.

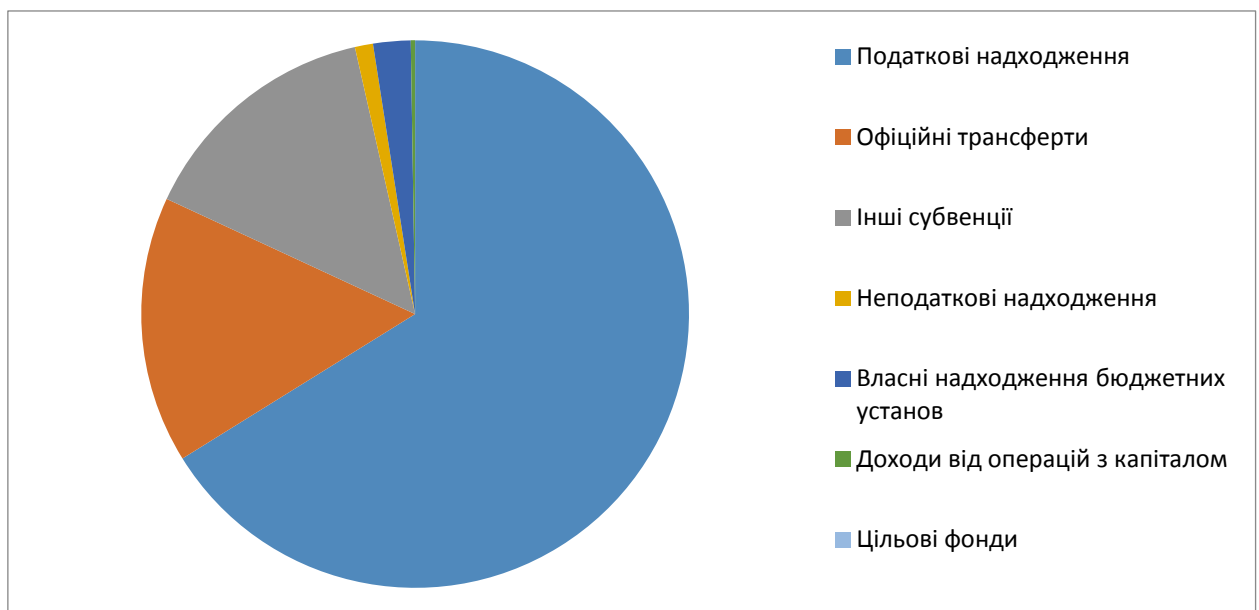

Рис. 2.3 Структура доходної частини бюджету за 2019 р.

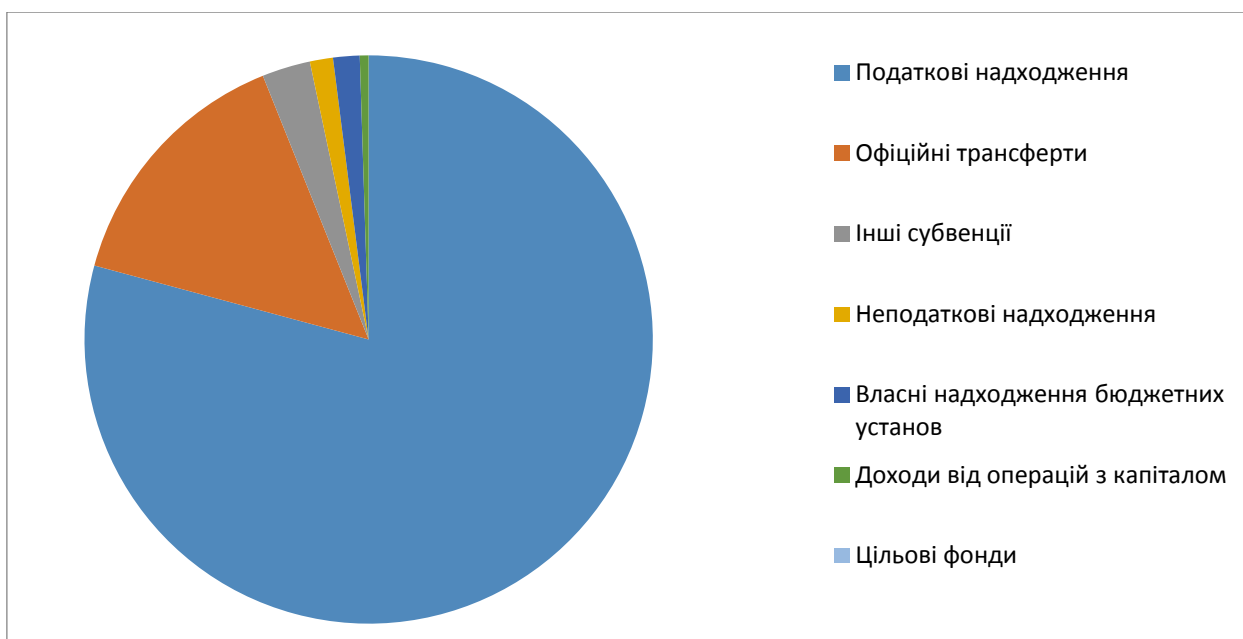

Рис. 2.4 Структура доходної частини бюджету за 2020 р.

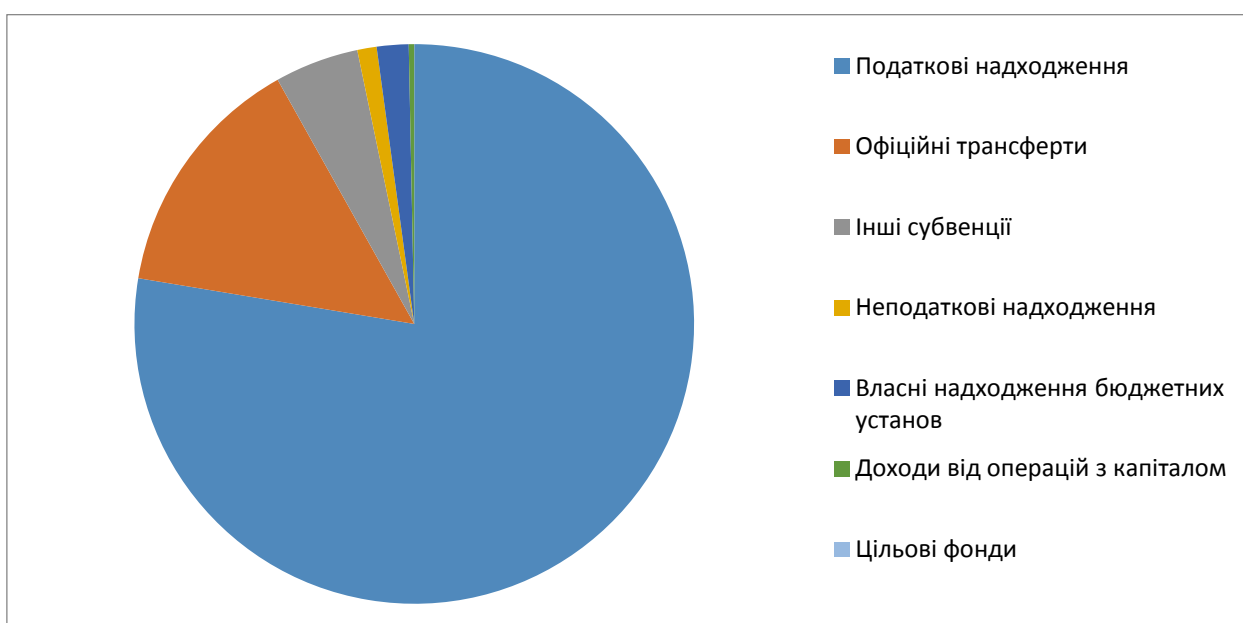

Рис. 2.4 Структура доходної частини бюджету за 2021 р.

Як можемо побачити з наведених діаграм, структура доходної частини бюджету була майже не змінною. Основним джерелом доходів були податкові надходження. Також вагомими були трансфертні надходження.

Податкові надходження - це надходження встановлені законами України загальнодержавні податки і збори. Розглянемо структуру та

динаміку податкових надходжень у бюджеті Запорізької МТГ за 2019 – 2021 рр. представлену у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Аналіз структури та динаміки податкових надходжень в бюджеті
Запорізької МТГ за 2019 – 2021 рр.

Найменування показника	2019		2020			2021		
	млн. грн.	в структурі, %	млн. грн.	в структурі, %	відхилення до 2019 р., %	млн. грн.	в структурі, %	відхилення до 2020 р., %
Податок та збір на доходи фізичних осіб	3665,3	64,74	3772,6	63,18	2,93	4376,7	63,62	16,0
Податок на прибуток підприємств	50,9	0,90	157,7	2,64	209,82	29,9	0,43	-81,0
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	0,4	0,01	0,9	0,02	125,00	1,5	0,02	66,7
Внутрішні податки на товари та послуги	288,3	5,09	337,7	5,66	17,13	372,3	5,41	10,2
Місцеві податки, в т.ч								
Податок на майно	954,6	16,86	904,6	15,15	-5,24	1067,3	15,51	18,0
Туристичний збір	2,5	0,04	1,6	0,03	-36,00	2,9	0,04	81,3
Єдиний податок	674,3	11,91	774,8	12,97	14,90	1006	14,62	29,8
Екологічний податок	24,7	0,44	21,6	0,36	-12,55	22,9	0,33	6,0
Податкові надходження	5661,2	100,00	5971,5	100,00	5,48	6879,5	100,00	15,2

Графічне зображення структури податкових надходжень зображено на рисунку 2.6.

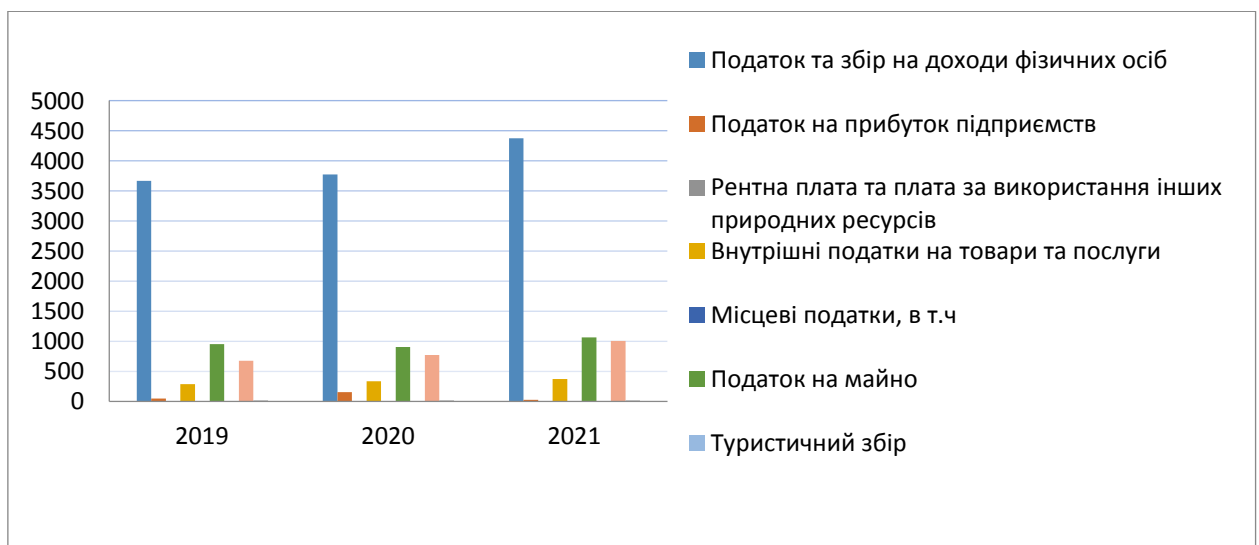

Рис. 2.6 Структура податкових надходжень бюджету Запорізької МТГ за 2019 – 2021 рр.

Як можна побачити з таблиці 2.3 структура податкових надходжень протягом трьох років не зазнала суттєвих змін. Найбільшим чином поповнив бюджет податок на доходи фізичних осіб. Обсяг цього показника в 2019 році був 3665,3 млн. грн., що склало 64,74 % в загальному обсязі податкових надходжень. В 2020 році відмічено невеликий приріст цього показника на 2,93%. У 2021 році податок на доходи фізичних осіб дорівнював 4376,7 млн. грн. (63,62% у структурі податкових надходжень). Приріст склав 16%.

Зростання податку на доходи фізичних осіб відбулося за рахунок збільшення фонду оплати праці та середньомісячної заробітної плати, проведення заходів, спрямованих на активізацію роботи з ліквідації заборгованості із заробітної плати, її легалізації, збільшення рівня заробітної плати тощо, збільшення надходження податку на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями, зростання надходжень податку за результатами річного декларування фізичних осіб.

Динаміку надходжень податку на доходи фізичних осіб можна побачити на рисунку 2.7.

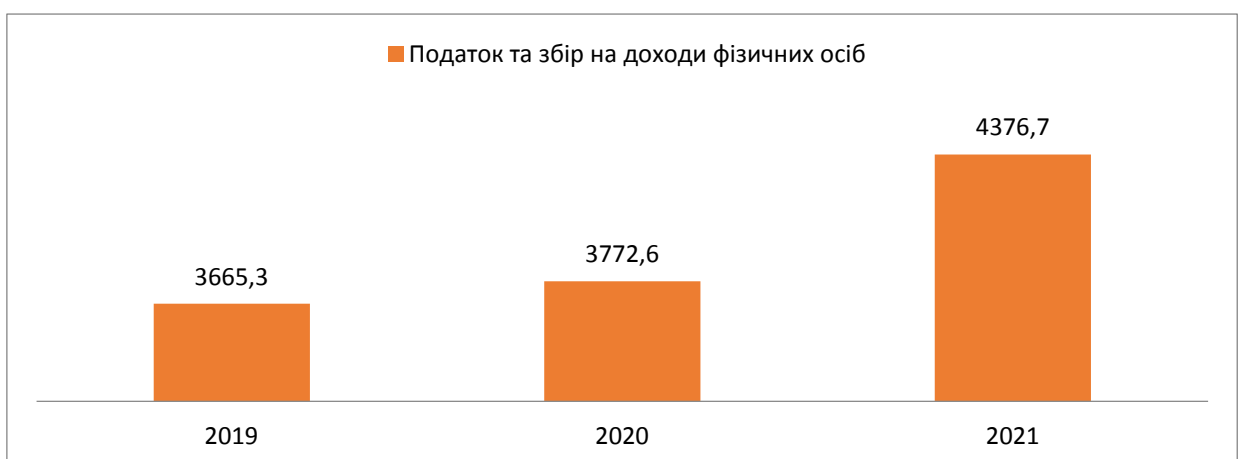

Рис. 2.7 Динаміка надходжень податку на доходи фізичних осіб у бюджеті Запорізької МТГ за 2019 – 2021 рр.

Важливу роль в структурі податкових надходжень відіграє податок на прибуток підприємств. Наведений аналіз показує, що у 2020 році цей показник збільшився на 209%, та склав 157,7 млн. грн.

Місцеві податки та збори — це податки та збори, які встановлюються органами місцевого самоврядування відповідно до законодавства, вони є обов'язковими до сплати в межах адміністративно-територіальних одиниць та зараховуються до їх бюджетів.

За даними таблиці 2.3 надходження місцевих податків і зборів склали: 2019 р. – 1656,1 млн. грн., 2020 р. – 1702,6 млн. грн., 2021 р. – 2099,1 млн. грн..

Відповідно до ст.10 Податкового Кодексу України до місцевих податків належать податок на майно, який в свою чергу складається з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортного податку, плати за землю та єдиний податок. До місцевих зборів належать збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір. Структуру та динаміку місцевих податків та зборів представлено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка та структура місцевих податків та зборів бюджету
Запорізької МТГ за 2019 – 2021 рр.

Найменування показника	2019		2020		2021	
	млн. грн.	в структурі, %	млн. грн.	в структурі, %	млн. грн.	в структурі, %
Податок на майно	954,6	57,6	904,6	53,1	1067,3	50,8
Туристичний збір	2,5	0,2	1,6	0,1	2,9	0,1
Єдиний податок	674,3	40,7	774,8	45,5	1006	47,9
Екологічний податок	24,7	1,5	21,6	1,3	22,9	1,1
Всього місцевих податків	1656,1	100	1702,6	100	2099,1	100

За даними таблиці 2.4 надходження податку на майно в 2020 році склали 904,6 млн. грн., що на 50 млн. грн. менше ніж в попередньому році . Натомість в наступному році цей показник збільшився на 18%, що склало 167, 2 млн. грн..

Динаміку та структуру місцевих податків та зборів зображено на рисунку 2.8.

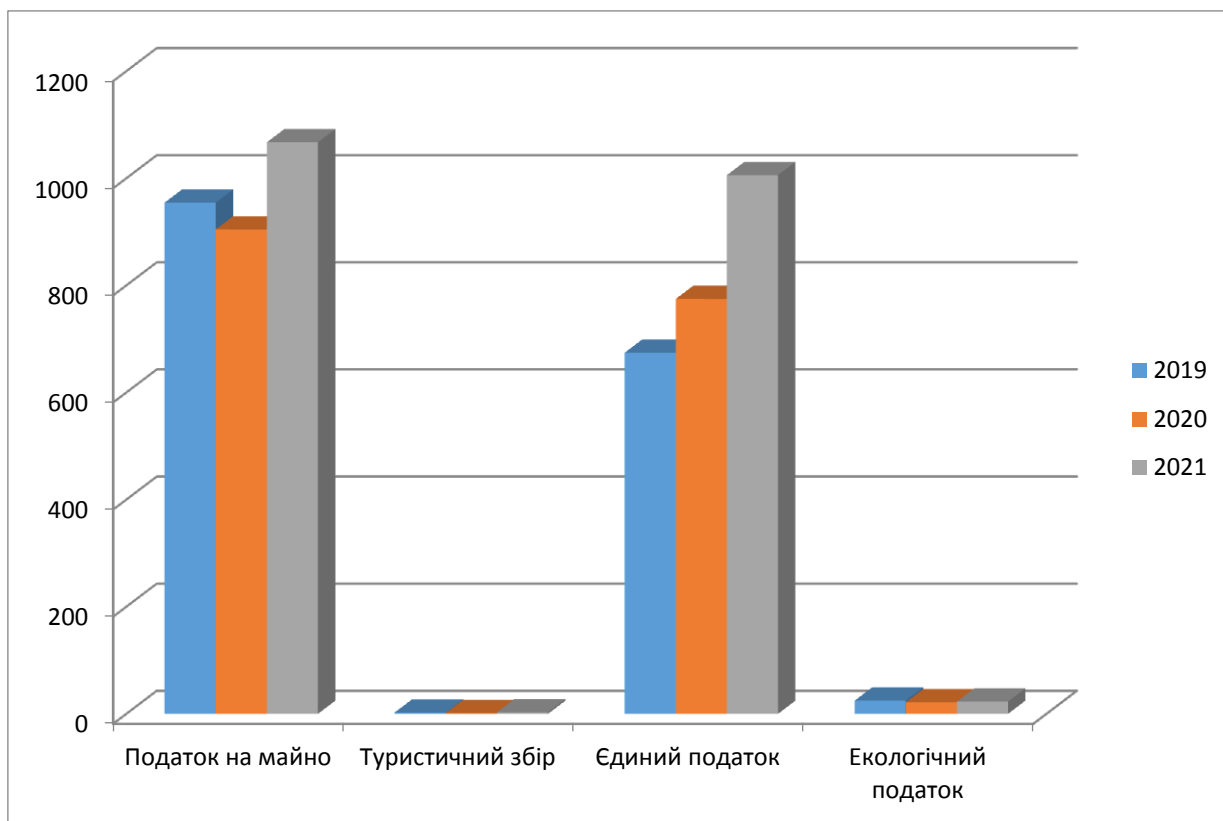

Рис. 2.8 Динаміка та структура місцевих податків та зборів Запорізької МТГ за 2019 – 2021 рр.

Протягом досліджуваного періоду спостерігається щорічне збільшення єдиного податку. Це спричинено збільшенням розміру мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму, прив'язку до яких мають ставки для платників I та II груп платників єдиного податку. Коливання впродовж року показника індексу інфляції, який супроводжувався поступовим підвищенням загального рівня цін на товари і послуги, вплинув на зростання обсягу доходів і відповідно відрахування єдиного податку платниками III групи - фізичними особами - підприємцями та юридичними особами.

Туристичний збір у 2020 році надійшов у розмірі 1,6 млн. грн.. У порівнянні з попереднім роком надходження по зазначеному збору зменшились на 0,9 млн. грн. або на 35,1%, що пов'язано з введенням в

дію карантинних заходів, спрямованих на протидію поширенню коронавірусної хвороби. Натомість, у 2021 році відбулося збільшення надходжень цього податку на 1,3 млн. грн. та склало 2,9 млн. грн.. Це пов'язано з поживленням ситуації у сфері готельного бізнесу у зв'язку з послабленням протиепідемічних обмежень задля недопущення розповсюдження коронавірусної хвороби та зростанням ставок туристичного збору.

Неподаткові надходження це доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності. Динаміку та структуру неподаткових надходжень наведемо у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка та структура неподаткових надходжень бюджету Запорізької МТГ за 2019 -2021 рр.

Найменування показника	2019		2020			2021		
	млн. грн.	в структурі, %	млн. грн.	в структурі, %	відхилення до 2019 р., %	млн. грн.	в структурі, %	відхилення до 2020 р., %
Доходи від власності та підприємницької діяльності	12,6	4,49	12,6	5,92	0	10,9	4,16	-13
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	65,5	23,34	48,8	22,92	-25,5	57,5	21,96	17,8
Інші неподаткові надходження	13,4	4,78	37,8	17,75	182,1	30,6	11,69	-19,0
Власні надходження бюджетних установ	189,1	67,39	113,7	53,41	-39,9	162,8	62,18	43,2
Неподаткові надходження	280,6	100	212,9	100	-24,1	261,8	100	23,0

На рисунку 2.9 можна побачити, як змінювався розмір неподаткових надходжень бюджету у 2019 – 2021 рр.

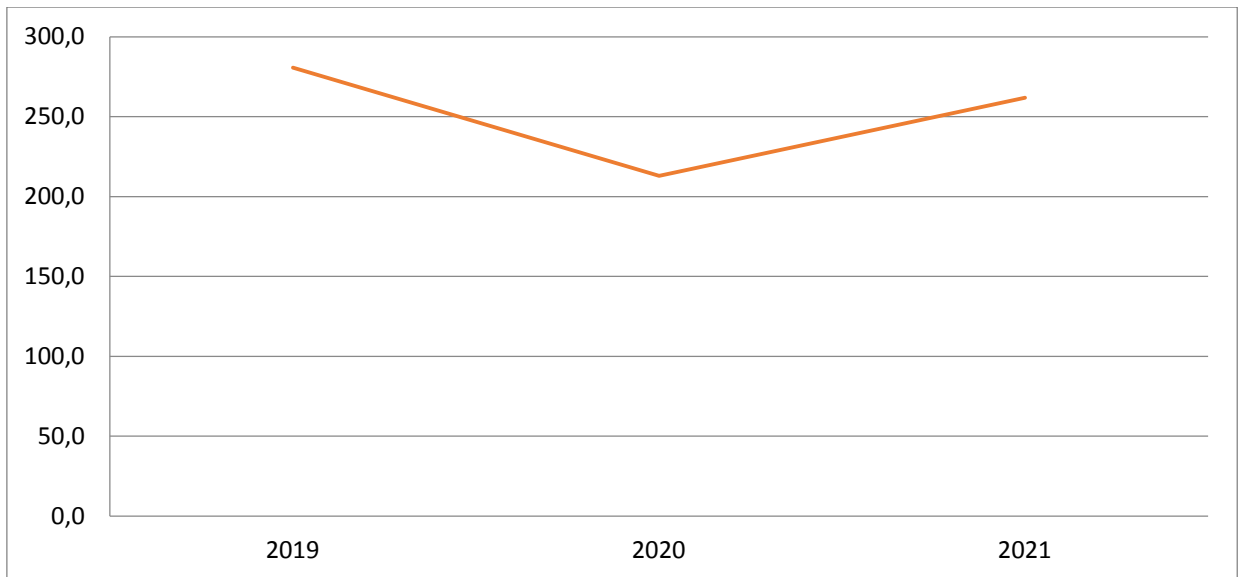

Рис. 2.9. Динаміка неподаткових надходжень бюджету Запорізької МТГ за 2019 – 2021 рр.

Отже, загальний розмір неподаткових надходжень у 2020 році зменшився порівняно з попереднім роком на 24,1 %, що становить 67,7 млн. грн. та склав 212,9 млн. грн.. Збільшення цього показника на 48,9 млн. грн. або на 22% відбулося у 2021р. Неподаткові надходження склали 261,8 млн. грн..

Аналіз структури неподаткових надходжень бюджету показує, що найважливішою статтею були власні надходження бюджетних установ. Розмір цього показника становив 189,1 млн. грн. у 2019 році. У 2020 році цей показник знизився на 39,9% та становив 113,7 млн. грн.. У 2021 році відбулося зростання показника порівняно з попереднім роком на 23% та його розмір становив 162,8 млн. грн..

Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності у 2019 році були найвищими та склали 65,5 млн. грн.. у 2020 році відбулося зниження надходжень на 25,5 % і склало 48,8 млн. грн.. У порівнянні з минулим роком у 2021 році цей показник збільшився і склав 57,5 млн. грн..

Більш детальний аналіз показує, що у 2019 році плати за надання адміністративних послуг надійшло в розмірі 42,9 млн. грн.. В порівнянні з наступними роками, 2020 р. - 27,9 млн. грн., 2021 р. - 36,1 млн. грн., цей показник є найвищим.

До бюджету надійшло орендної плати за користування майном комунальної власності в сумі: 2019 р. - 21,8млн. грн., 2020 р. - 20 млн. грн., 2021 р. - 20,4млн. грн..

Структуру неподаткових надходжень зображено на рисунку 2.10.

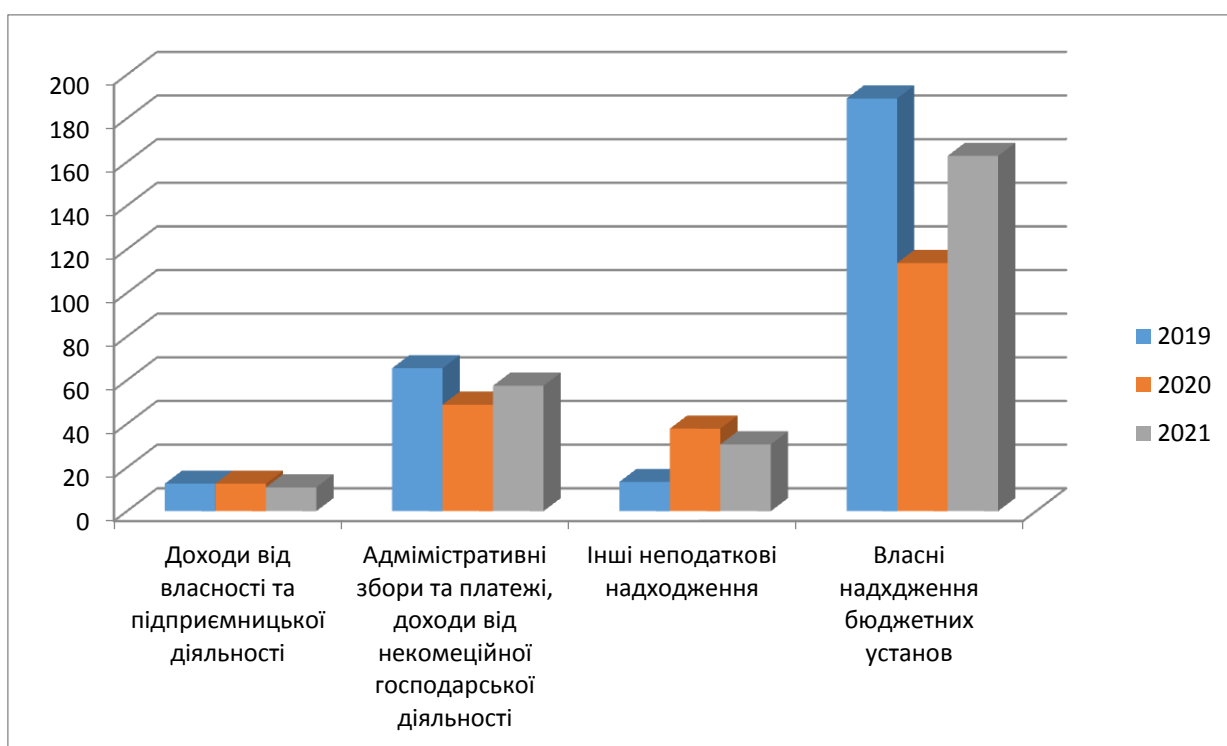

Рис. 2.10 Структура неподаткових надходжень бюджету 2019 – 2021 рр.

У 2020 році доходи від операцій з капіталом склали 37,5 млн. грн., що було найвищим показником за досліджуваний період.

Детальний аналіз офіційних трансфертів показує, що субвенції з державного бюджету у 2019 р. становили 1 336,2 млн. грн. у 2020 р. цей показник зменшився і становив 1099,5 млн. грн.. Невеличке зростання відбулося у наступному році. У 2021 році розмір субвенцій з державного бюджету склав 1252,8 млн. грн..

Розмір дотацій з державного бюджету протягом трьох років не зазнав суттєвих змін. Надходження до бюджету міста склали: 2019 р. – 11,4 млн. грн., 2020 р. – 11,4 млн. грн., 2021 р. – 11,6 млн. грн..

Також бюджет отримував субвенції та дотації з обласного бюджету. Загальний розмір субвенцій з обласного бюджету склав: 2019р. – 1156,5 млн. грн., 2020 р. – 161,2 млн. грн., 2021 р. – 339,6 млн. грн.. Дотації становили: 2019 р. – 89,3 млн. грн., 2020 р. – 46,3 млн. грн., 2021 р. – 34,4 млн. грн..

Отже, проаналізувавши показники доходної частини бюджету за 2019 – 2021 рр., можна зробити наступні висновки: загальний розмір доходною частини бюджету Запорізької МТГ у 2020 році зменшився порівняно з 2019 роком на 1016,3 млн. грн. або на 11,9%. Натомість, у 2021 році відбулося збільшення загального розміру доходів у порівнянні з 2020 роком на 17,5 %, що склало 1323,04 млн. грн. Структура доходної частини бюджету була не змінною. Основним джерелом доходів були податкові надходження. Також вагомими були трансфертні надходження

Частка податкових надходжень в структурі доходів бюджету становить: у 2019 році – 66,2%, у 2020 році – 79,2% та 77,6% у 2021 році. Аналіз показує, що розмір податкових надходжень зростав щороку.

Структура податкових надходжень протягом трьох років не зазнала суттєвих змін. Найбільшим чином поповнив бюджет податок на доходи фізичних осіб. Обсяг цього показника в 2019 році був 3665,3 млн. грн., що склало 64,74 % в загальному обсязі податкових надходжень. В 2020 році відмічено невеликий приріст цього показника на 2,93%. У 2021 році податок на доходи фізичних осіб дорівнював 4376,7 млн. грн. (63,62% у структурі податкових надходжень). Приріст склав 16%.

Надходження місцевих податків і зборів склали: 2019 р. – 1656,1 млн. грн., 2020 р. – 1702,6 млн. грн., 2021 р. – 2099,1 млн. грн..

Протягом досліджуваного періоду спостерігається щорічне збільшення єдиного податку.

Загальний розмір неподаткових надходжень у 2020 році зменшився порівняно з попереднім роком на 24,1 %, що становить 67,7 млн. грн. та склав 212,9 млн. грн.. Збільшення цього показника на 48,9 млн. грн. або на 22% відбулося у 2021р. Неподаткові надходження склали 261,8 млн. грн..

Найважливішою статтею неподаткових надходжень були власні надходження бюджетних установ. Розмір цього показника становив 189,1 млн. грн. у 2019 році. У 2020 році цей показник знизився на 39,9% та становив 113,7 млн. грн.. У 2021 році відбулося зростання показника порівняно з попереднім роком на 23% та його розмір становив 162,8 млн. грн..

Доходи від операцій з капіталом у 2020 році склали 37,5 млн. грн., що було найвищим показником за досліджуваний період

Субвенції з державного бюджету у 2019 р. становили 1 336,2 млн. грн. у 2020 р. цей показник зменшився і становив 1099,5 млн. грн.. Невеличке зростання відбулося у наступному році. У 2021 році розмір субвенцій з державного бюджету склав 1252,8 млн. грн..

Розмір дотацій з державного бюджету склали: 2019 р. – 11,4 млн. грн., 2020 р. – 11,4 млн. грн., 2021 р. – 11,6 млн. грн..

Загальний розмір субвенцій з обласного бюджету склав: 2019р. – 1156,5 млн. грн., 2020 р. – 161,2 млн. грн., 2021 р. – 339,6 млн. грн.. Дотації становили: 2019 р. – 89,3 млн. грн., 2020 р. – 46,3 млн. грн., 2021 р. – 34,4 млн. грн..

2.3. Аналіз виконання дохідної частини бюджету Запорізької МТГ за 2019 – 2021 рр.

Бюджетний процес це дії багатьох уповноважених осіб, на підставі норм бюджетного права, виконкому місцевого самоврядування щодо

складання, затвердження, розгляду й виконання бюджету, та звітування про його виконання.

Бюджетний процес Запорізької міської територіальної громади формується в кінці року, уповноваженими учасниками бюджетного процесу є посадові особи, органи або установи що наділені бюджетними повноваженнями (правами та обов'язками з управління бюджетними коштами (ст. 19 Бюджетного кодексу. Кожен учасник бюджетного процесу діє тільки в межах своїх повноважень і несе відповідальність згідно чинного законодавства) [8].

Повне розуміння бюджетного процесу виявляється в тому, що діяльність, яка базується на повноваженнях влади, будь яких органів, має підпорядковуватися жорстким процедурним формам, які забезпечують доцільність, обґрунтованість та законність цієї діяльності. Саме тому чітка черга дуже ретельно зіставлена та регламентована у всіх частках, вимагається не тільки для організації та погодження роботи всієї системи державних органів а також органів місцевої влади або місцевого самоврядування з створення і виконання бюджету, але і для правильного розв'язання проблем, що його супроводжують.

Учасники бюджетного процесу повинні виконати ряд завдань, зокрема: виявити всі фінансові і матеріальні резерви з метою створення збалансованого ринку; визначити доходи бюджету за окремими податками та обов'язковими платежами, і загальний обсяг відповідно до розрахунків і цільових програм соціального та економічного розвитку; узгодити бюджет із загальною програмою фінансової стабілізації, що є спрямованою на подолання таких перешкод як інфляційних тенденцій у економіці а також забезпечення стійкості національної грошової одиниці; бюджетне регулювання з метою збалансування бюджетів різного рівня перерозподіляючи джерела прибутку держави між ними та певним галузями господарства, економічними регіонами; скорочення та видалення бюджетного дефіциту завдяки рахунку економічно виправданих джерел;

посилення нагляду за фінансовою діяльністю органів державної влади, місцевого самоврядування, юридичних та фізичних осіб [8].

Бюджетний процес потрібно розглядати як нерозривний цілісний процес, що представляє із себе взаємопов'язану і взаємообумовлену сукупність трьох складових, через які реалізуються його стадії:

- період формування проекту бюджету та затвердження акту про бюджет - «до початку бюджетного року»;
- цього «бюджетного року», а отже бюджетного періоду, як виконується прийнятий акт про бюджет;
- певний час після завершення «бюджетного року», коли зіставляється, розглядається та затверджує звітність про виконання бюджету.

Проаналізуємо виконання бюджету в розрізі загального та спеціального фондів. Дані наведемо у таблицях 2.5 – 2.7.

Таблиця 2.5

Аналіз виконання доходної частини бюджету в розрізі загального та спеціального фондів Запорізької МТГ за 2019 рік

Найменування показника	2019					
	Загальний фонд			Спеціальний фонд		
	План	Факт	Виконання	План	Факт	Виконання
Доходи						
Податкові надходження	5629,6	5636,5	100,12	24,6	24,7	100,41
Неподаткові надходження	84,4	85,7	101,54	149,3	194,9	130,54
Власні надходження бюджетних установ				143,7	189,1	131,59
Доходи від операцій з капіталом	0,036	0,038	105,56	20,2	21,4	105,94
Цільові фонди				0,1	0,3	300,00
Офіційні трансферти	1347,6	1347,6	100,00	20,5		0,00
Інші субвенції	1329,7	1232,3	92,68	15,2	13,5	88,82
Всього доходів	8391,3	8302,1	98,94	373,6	443,9	118,82

За даними таблиці 2.5 бачимо, доходна частина бюджету загального фонду була виконана на 98,94 %, що склало 8302, млн. грн.. Планові показники було виконано за статтями податкові надходження на 100,12 %,

неподаткові надходження на 101,54 %. Доходів від операцій з капіталом відносно запланованого розміру було виконано на 105,56 %. Також бюджет було виконано на 100 % по отриманню офіційних трансфертів.

Загальне виконання планових показників спеціального фонду склало 118,82 %. Спеціальний фонд недоотримав інших субвенцій на суму 1,7 млн. грн.. Виконання склало 88,82 %. За іншими показниками відбулося перевиконання плану.

Таблиця 2.6

Аналіз виконання доходної частини бюджету в розрізі загального та спеціального фондів Запорізької МТГ за 2020 рік

Найменування показника	2020					
	Загальний фонд			Спеціальний фонд		
	План	Факт	Виконання	План	Факт	Виконання
Доходи						
Податкові надходження	5904,2	5950,0	100,78	24,9	21,6	86,747
Неподаткові надходження	92,4	94,8	102,6	122,3	118	96,484
Власні надходження бюджетних установ				118,8	113,7	95,7
Доходи від операцій з капіталом	0,031	0,034	109,68	0,036	0,038	105,56
Цільові фонди				0,2	0,21	105
Офіційні трансферти	1102,4	1102,4	100	9,5	8,5	89,474
Інші субвенції	176,2	174,9	99,262	37,4	32,6	87,166
Всього доходів	7275,2	7322,1	100,64	313,14	294,65	94,10

Аналіз, наведений в таблиці 2.6 показує, що план по доходам загального бюджету виконано на 100,64 %. Натомість спеціальний фонд недоотримав 18,49 млн. грн., виконання плану склало 94,1 %.

Аналізуючи таблицю 2.7, бачимо, що загальне виконання доходної частини загального фонду відбулося на рівні 99,87 %. Бюджет загального фонду недоотримав податкових надходжень на суму 7,6 млн. грн.. Надходження офіційних трансфертів виконано на 99,74 %. Інших субвенцій надійшло на суму 149,9 млн. грн..

Таблиця 2.7

Аналіз виконання доходної частини бюджету в розрізі загального та спеціального фондів Запорізької МТГ за 2021 рік

Найменування показника	2021					
	Загальний фонд			Спеціальний фонд		
	План	Факт	Виконання	План	Факт	Виконання
Доходи						
Податкові надходження	6864,9	6856,5	99,88	25,3	22,9	90,514
Неподаткові надходження	95,1	96,7	101,68	105	162,3	154,57
Власні надходження бюджетних установ				103,9	162,8	156,69
Доходи від операцій з капіталом	0,022	0,028	127,27	23,6	27,4	116,1
Цільові фонди				0,08	0,5	625
Офіційні трансферти	1249,5	1246,3	99,74	22,7	18,1	79,736
Інші субвенції	150,9	149,9	99,34	228,4	224,1	98,117
Всього доходів	8360,4	8349,4	99,87	508,98	618,1	121,4

Натомість, виконання плану по доходах загального фонду відбулося на 121,4 %. Неподаткових надходжень надійшло на суму 162,3 млн. грн.. Виконання плану за цим показником склало 154,57%. Спостерігається значне перевищення запланованих власних надходжень бюджетних установ. За цим показником виконання плану становило 156,69 %.

Тепер проаналізувавши ці три таблиці порівняємо загальні надходження в розрізі загального та спеціального фондів. Для більшого розуміння зіставимо таблицю 2.8.

Таблиця 2.8

Аналіз загальних надходжень Запорізької МТГ за 2019 – 2021 рр.

Показник	2019			2020			2021		
	План	Факт	Виконання	План	Факт	Виконання	План	Факт	Виконання
Загальний фонд	8391,3	8302,1	98,9	7275,2	7322,1	100,6	8360,4	8349,4	99,9
Спеціальний фонд	373,6	443,9	118,8	313,14	294,65	94,1	508,98	618,1	121,4
Разом	8764,9	8746,0	99,8	7588,4	7616,8	100,4	8869,4	8967,5	101,1

Отже, як бачимо з наведеного аналізу, план по доходам бюджету у 2019 році було виконано на 99,8 %. У 2020 році цей показник був виконаний на 100,4 %. Виконання плану у 2021 році склало 101,1 %.

Фактичні надходження загального фонду у 2019 році склали 98,9 %. Таким чином бюджет за загальним фондом недоотримав 88,8 млн. грн.. У 2021 році цей показник був виконаний на 99,9 %.

За спеціальним фондом у 2019 році надійшло до бюджету 443,9 млн. грн., що на 18,8 % більше запланованого. У 2020 році невиконання плану було на рівні 5,9 %. У 2021 році за спеціальним фондом бюджет отримав на 109,3 млн. грн., що 21,4 % більше запланованого.

Щоб побачити зміни у динаміці та структурі надходжень до загального та спеціального фондів протягом досліджуваного періоду проведемо аналіз та наведемо його у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Динаміка та структура надходжень до загального та спеціального фондів бюджету Запорізької МТГ за 2019 – 2021 рр.

Показник	2019		2020			2021		
	Факт	В структурі	Факт	В структурі	Відхилення до 2019 р.	Факт	В структурі	Відхилення до 2020 р.
Загальний фонд	8302,1	94,9	7322,1	96,1	88,2	8349,4	93,1	114,0
Спеціальний фонд	443,9	5,1	294,6	3,9	66,4	618,1	6,9	209,8
Разом	8746,0	100	7616,8	100	87,1	8967,5	100	117,7

Наведений аналіз показує, що найвагомішою часткою доходної частини бюджету були доходи загального фонду. Частка доходів спеціального фонду склала у 2019 році – 5,1%, у 2020 році – 3,9 %, у 2021 році – 6,9 %.

Вплив негативних факторів, пов'язаних із дією обмежувальних заходів для запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби

(COVID-19) призвів до того, що надходження до бюджету у 2020 році зменшились на 12,9 % порівняно з 2019 роком і становили 7616,8 млн. грн..

Послаблення протиепідемічних на коронавірусну хворобу обмежень сприяли частковому відновленню виробничої активності суб'єктів економічної діяльності впродовж II та III кварталів 2021 року. Обсяг доходів бюджету міської територіальної громади за 2021 рік склав 8967,5 млн. грн., що на 17,7 % вище ніж у попередньому році.

Динаміку надходжень до загального та спеціального фондів зображено на рисунку 2.11.

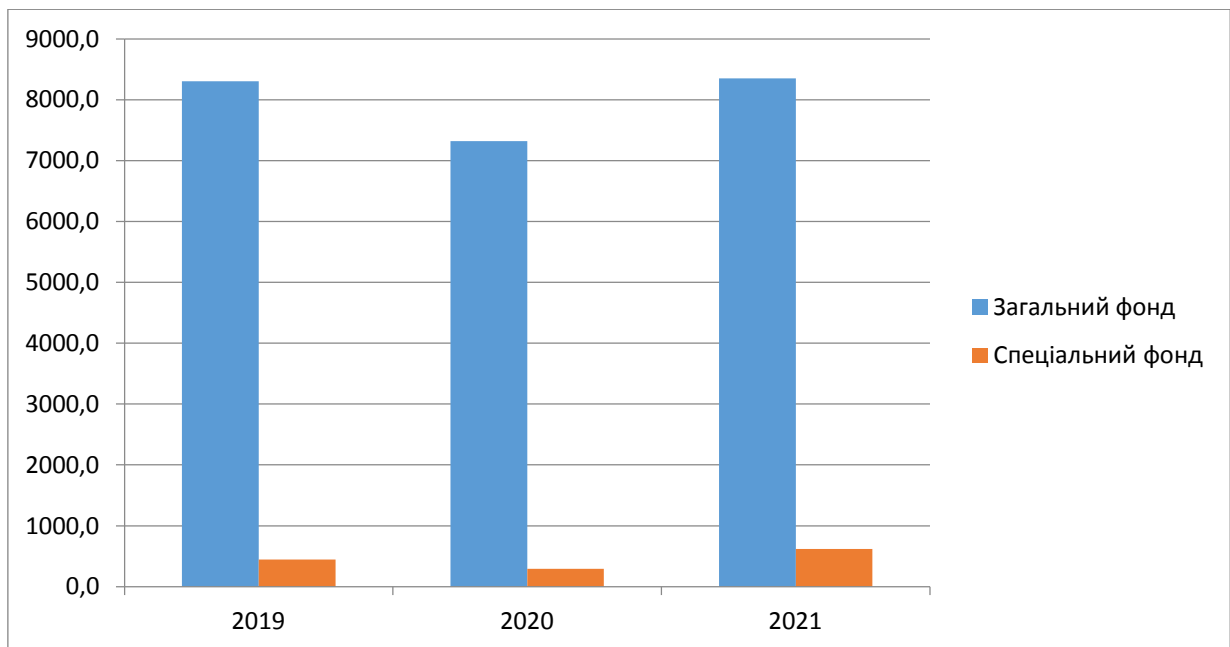

Рис. 2.11 Динаміка надходжень до загального та спеціального фондів Запорізької МТГ за 2019 – 2021 рр.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Місто Запоріжжя є самостійною адміністративно – територіальною одиницею у складі Запорізької області та її адміністративним центром. Міський голова є головною посадовою особою територіальної громади м. Запоріжжя. Органами місцевого самоврядування м. Запоріжжя є:

- територіальна громада міста;
- міська рада;
- міський голова;
- виконавчі органи міської ради;
- органи самоорганізації населення.

Запоріжжя є одним з найбільших адміністративних, індустріальних та культурних центрів півдня України з розвиненим машинобудуванням, чорною та кольоровою металургією, хімічною та будівельною промисловістю, річковим портом і важливим транзитним залізничним вузлом.

Бюджет міста містить у собі надходження та витрати на виконання делегованих і власних повноважень органів місцевого самоврядування. Ці надходження і витрати складають єдиний баланс бюджету міста.

Виконання дохідної частини бюджету міста у 2019 – 2021 рр. здійснювалось в умовах спаду виробництва в основних галузях промисловості та погіршення фінансового стану низки провідних бюджетоутворюючих підприємств.

Обсяг доходів бюджету міста склав: 2019 р. – 8556,9 млн. грн., 2020 р. – 7540,6 млн. грн., 2021 р. – 8863,6 млн. грн.. У порівнянні з показниками 2019 р. відбулося зменшення зазначених доходів на 11,88% у 2020 р. У 2021 р. власні доходи збільшилися на 17,55% у порівнянні з показниками 2020р.

Проведений аналіз показав що, загальний розмір доходною частини бюджету Запорізької МТГ у 2020 році зменшився порівняно з 2019 роком на 1016,3 млн. грн. або на 11,9%. Натомість, у 2021 році відбулося збільшення

загального розміру доходів у порівнянні з 2020 роком на 17,5 %, що склало 1323,04 млн. грн. Структура доходної частини бюджету була не змінною. Основним джерелом доходів були податкові надходження. Також вагомими були трансфертні надходження

Частка податкових надходжень в структурі доходів бюджету становить: у 2019 році – 66,2%, у 2020 році – 79,2% та 77,6% у 2021 році. Аналіз показує, що розмір податкових надходжень зростав щороку.

Загальний розмір неподаткових надходжень у 2020 році зменшився порівняно з попереднім роком на 24,1 %, що становить 67,7 млн. грн. та склав 212,9 млн. грн.. Збільшення цього показника на 48,9 млн. грн. або на 22% відбулося у 2021р. Неподаткові надходження склали 261,8 млн. грн..

Доходи від операцій з капіталом у 2020 році склали 37,5 млн. грн., що було найвищим показником за досліджуваний період.

Субвенції з державного бюджету у 2019 р. становили 1 336,2 млн. грн. у 2020 р. цей показник зменшився і становив 1099,5 млн. грн.. Невеличке зростання відбулося у наступному році. У 2021 році розмір субвенцій з державного бюджету склав 1252,8 млн. грн..

Розмір дотацій з державного бюджету склали: 2019 р. – 11,4 млн. грн., 2020 р. – 11,4 млн. грн., 2021 р. – 11,6 млн. грн..

Загальний розмір субвенцій з обласного бюджету склав: 2019р. – 1156,5 млн. грн., 2020 р. – 161,2 млн. грн., 2021 р. – 339,6 млн. грн.. Дотації становили: 2019 р. – 89,3 млн. грн., 2020 р. – 46,3 млн. грн., 2021 р. – 34,4 млн. грн..

План по доходам бюджету у 2019 році було виконано на 99,8 %. У 2020 році цей показник був виконаний на 100,4 %. Виконання плану у 2021 році склало 101,1 %.

Найвагомішою часткою доходної частини бюджету були доходи загального фонду. Фактичні надходження загального фонду у 2019 році склали 98,9 %. Таким чином бюджет за загальним фондом недоотримав 88,8 млн. грн.. У 2021 році цей показник був виконаний на 99,9 %.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ДОХОДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

3.1 Шляхи оптимізації доходної частини місцевих бюджетів

Бюджетна система України є сукупністю державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права.

Єдиним джерелом фінансування діяльності офіційних органів держави є бюджет. Він пройшов доволі тривалий шлях еволюції. На даний час в Україні здійснено черговий етап децентралізації, який визначив необхідність удосконалення наявної податкової системи у напрямку адміністрування податків та їхнього розподілу між рівнями бюджетної системи.

Місцеві бюджети є однією із ключових ланок фінансової системи держави. Вони активно впливають на соціальні і економічні процеси в адміністративно територіальних одиницях, надають можливості для розв'язання загальнодержавних проблем на місцевому рівні та підвищення рівня життя громадян. Недостатність фінансових ресурсів та нестабільність їхніх дохідних джерел останнім часом набуло загальнодержавної проблеми. Проведення реформ у системі оподаткування та створення нових моделей ефективного функціонування органів місцевого самоврядування може забезпечити достатній обсяг фінансових ресурсів у місцевих бюджетах.

Основними методами формування доходів місцевих бюджетів вважаються податковий і неподатковий. Податковий метод реалізується через закріплення та розподіл між різними рівнями бюджетної системи певних видів податків, запроваджених безумовно, із чітко визначеними об'єктом, базою, ставками, термінами та іншими значущими параметрами оподаткування. Неподатковий метод полягає у зарахуванні цільових,

відплатних або ж компенсаційних платежів, залучених добровільним чи обов'язковим способом, до доходів бюджету певного рівня.

Відповідно до положень Бюджетного кодексу України, доходи місцевих бюджетів включають: податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та міжбюджетні трансферти.

Податкові надходження - це обов'язкові платежі, які сплачуються платниками податків і зборів та надходять до бюджетів різних рівнів відповідно до податкового законодавства.

Неподаткові надходження - доходи, що одержує держава від власності, підприємницької діяльності, фінансових санкцій та інших доходів, що не відносяться до обов'язкових податків, зборів та платежів.

Доходи від операцій з капіталом - це доходи бюджету у вигляді надходжень від продажу основного капіталу, дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, державних запасів товарів, землі та нематеріальних активів.

Трансферти - кошти, одержані від інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

За даними проведеного аналізу структури доходної частини місцевого бюджету Запорізької МТГ можемо побачити, що питома вага податкових надходжень у доходах бюджету у 2019 році становила 60 %, у 2020 році 79%, у 2021 році 78%. Питома вага трансфертів у доходах бюджету у 2019 році становила 30 %. Значне зниження відбувалося у 2020 - 2021 роках. Протягом наступних двох років вона становила 18% та 19% відповідно. Наведений аналіз показує, що найбільшу питому вагу у доходах місцевого бюджету Запорізької МТГ займають податки на доходи та міжбюджетні трансферти.

Як вже зазначалося, у доходах місцевих бюджетів виокремлюють податки на доходи, які представлені податком та збором на доходи фізичних осіб, а також податком на прибуток підприємств. Основним

бюджетоутворюючим податком є податок на доходи фізичних осіб. Частка зарахування ПДФО до бюджетів міст обласного значення становить 60%.

Зарахування податку з доходів фізичних осіб до місцевих бюджетів відбувається за місцезнаходженням підприємств. Мобільність людей та зміна місця розміщення їх офісів і виробництва створює податкову конкуренцію між регіонами. Склалася така ситуація, що упродовж багатьох років жителі територіальної громади, працюючи за її межами, підтримують розвиток тієї громади, де розміщено підприємство. В той же час працівники та їхні сім'ї отримують соціальні послуги (медичні, освітні, культурні тощо) в громадах, де фактично проживають. А це вже спричиняє певні диспропорції в наявності джерел для розвитку територіальних громад.

Зміна порядку зарахування ПДФО до місцевих бюджетів за місцем проживання фізичної особи-платника може забезпечити низку позитивних зрушень в напрямі децентралізації таких як:

- збільшення рівня власних доходів територіальних громад, що дасть змогу поліпшити можливості щодо впровадження соціальних та інфраструктурних проектів;
- зросте мотивація органів місцевого самоврядування до розвитку сприятливих для життя умов, підвищення якості та кількості соціальних послуг, які надаються жителям громади, оскільки доходи місцевого бюджету прямо корелюватимуть з чисельністю та доходами населення.

Враховуючи світову практику, ефективним має бути скорочення перерахування податку на прибуток до Державного бюджету України і зарахування його до доходів загального фонду місцевих бюджетів, саме за місцем розташування виробничих потужностей, шляхом внесення змін до Бюджетного Кодексу України.

Реформування потребує місцеве оподаткування. При цьому необхідно враховувати конкурентні переваги та інтереси кожного окремого регіону, оптимізувати місцеве оподаткування, розширити базу місцевого оподаткування,

розширити права органів місцевої влади щодо встановлення та стягнення місцевих податків та зборів. Наприклад, вдосконалення справляння податку на доходи фізичних осіб також мало би позитивний ефект. Це означає залучення до оподаткування громадян, що самостійно обробляють земельні ділянки та отримують дохід від продажу сільськогосподарської продукції.

Свого часу було скасовано низку місцевих податків та зборів, а саме податок на рекламу, комунальний податок, ринковий збір. На доцільність відновлення та вдосконалення цих податків вказує дослідження практики їх справляння. Проведений аналіз показує, що свого часу, наприклад, частка податку на рекламу в доходах бюджету становила 12 %.

Ще одним напрямком удосконалення системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування може бути формування дієвої моделі міжбюджетних відносин.

Світова практика доводить ефективність використання міжбюджетних трансфертів, як засобу бюджетного регулювання. Міжбюджетні трансферти забезпечують формування дохідної частини бюджетів різних рівнів, які спрямовані на виконання витратних заходів та програм, закріплених за органами місцевого самоврядування. Основна частина міжбюджетних трансфертів спрямовується на покриття витрат, що мають соціальний характер.

Використання міжбюджетних трансфертів може бути спричинене різними причинами:

- якщо бюджетна система не збалансована по вертикалі, тобто коли видатки децентралізовані більшою мірою, швидшими темпами, ніж доходи;
- необхідністю забезпечення можливостей в різних регіонах надавати гарантовані державою соціальні послуги на однаковому рівні;
- для компенсації бюджетам нижчого рівня втрати доходів чи збільшення видатків в наслідок дій і рішень вищестоящих органів.

Згідно змін до Бюджетного кодексу України, прийнятих у грудні 2014 року змінилися види та порядок перерахування міжбюджетних трансфертів.

Міжбюджетні трансферти поділяються на:

- базову дотацію (трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);
- субвенції (можуть надаватись як з державного бюджету місцевим бюджетам, так і з одного місцевого бюджету іншому та спрямовані для використання на певну мету);
- реверсну дотацію (кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);
- додаткові дотації (рис. 3.1).

Рис. 3.1 Міжбюджетні трансферти

Реформування системи державних фінансів шляхом впровадження бюджетної децентралізації визначило новий механізм бюджетного регулювання та вирівнювання, який полягає у вирівнюванні

податкоспроможності місцевих бюджетів замість системи балансування. Механізм розрахунку базової дотації залежить від індексу податкоспроможності території, який визначається як співвідношення обсягу надходжень податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток на 1 жителя до середнього значення по Україні. Якщо зазначений індекс території перевищує значення 1,1, то 50% обсягу перевищення спрямовується до державного бюджету у вигляді реверсної дотації, а 50% залишається у розпорядженні місцевої ради. Якщо даний показник менше 0,9, то базова дотація відповідному місцевому бюджету надається в обсязі 80%, але не до середнього по країні рівня, а лише до 0,9 цього показника. Якщо індекс податкоспроможності території знаходиться в межах 0,9 – 1,1, то місцевий бюджет не отримує дотації, але з нього і не вилучають кошти до державного бюджету. Цей механізм має стимулювати громаду нарощувати дохідну базу місцевого бюджету.

Міжбюджетні відносини є проблемною структурою в бюджетному процесі. Недостатня власна прибуткова база місцевих бюджетів потребує удосконалення системи бюджетного врегулювання, покращення законодавчого забезпечення розділення функцій і завдань центральних і місцевих органів влади. Залежність від міжбюджетних трансфертів повинна знижуватись. Зменшення трансфертів з боку держави та підвищення рівня автономності місцевого бюджету за рахунок раціонального його наповнення місцевими податками та зборами має бути майбутньою політикою міста. Роль місцевих бюджетів повинна зростати і стати вагомим джерелом забезпечення потреб місцевого самоврядування.

На нашу думку реформування у цій сфері слід здійснювати шляхом:

- удосконалення нормативно-правової бази. Це дозволить органам місцевого самоврядування залучати позабюджетні кошти, також за рахунок позик і використання комунального майна;

- відмови від безцільових трансфертів та переходу до системи цільових трансфертів. Це надасть можливість контролювати використання коштів державних фондів, які передаються до місцевих бюджетів;
- розширення фінансової бази органів місцевого самоврядування. Має спростити та прискорити рух грошових коштів;
- зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів, посилення стимулюючих факторів у роботі органів місцевого самоврядування щодо наповнюваності бюджетів.

3.2 Потенційні джерела залучення ресурсів

Демократична траєкторія розвитку держави спонукає будувати сильне та незалежне місцеве самоврядування. Але без достатньої підтримки держави та неурядових організацій виконати це завдання дуже важко. Міжнародні програми фінансування проектів допоможуть відкрити нові можливості та отримати ти додаткові ресурси для розвитку територій. Це посилить роль місцевої влади в суспільному житті та наблизить нашу державу до загальносвітових інтеграційних процесів. Консолідація зусиль місцевої влади, пошук та використання альтернативних джерел мобілізації фінансових ресурсів допоможуть ліквідувати основні бар'єри, які перешкоджають цьому (рис. 3.2).

Сьогодні в Україні діють багато міжнародних фінансових та неурядових організацій, їх представництв, які здійснюють кредитування програм місцевого розвитку на засадах поворотності, строковості та платності. Але місцевій владі не варто сподіватися тільки на фінансову підтримку з боку міжнародних фінансових або неурядових організацій. Співфінансування передбачає використання усіх можливих джерел залучення коштів на реалізацію тієї чи іншої програми. Отже, необхідно розширити коло пошуків джерел фінансування.

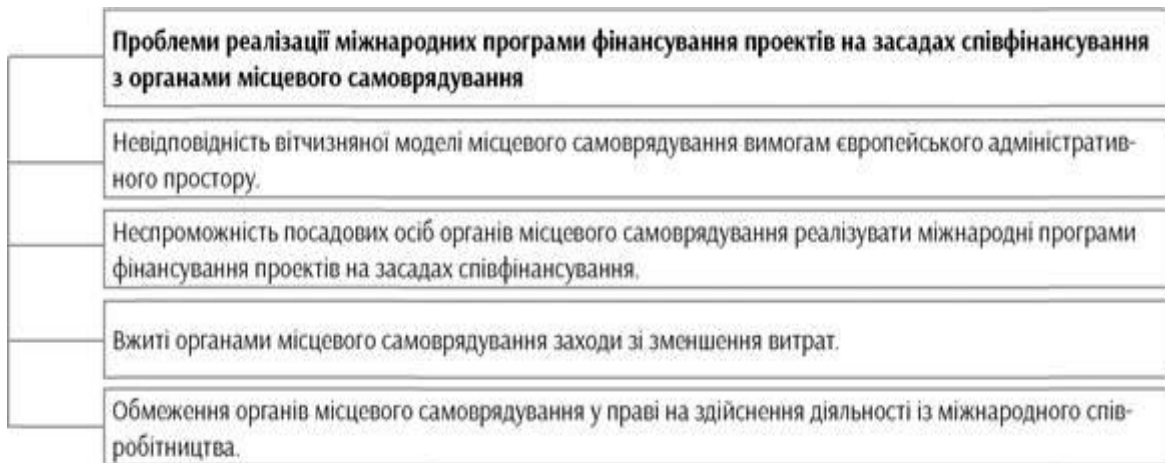

Рис. 3.2 Проблеми реалізації міжнародних програм фінансування проектів на засадах спів фінансування

Основною формою фінансування наукових досліджень, ініціатив неприбуткових організацій є гранти. Це цільова фінансова допомога, яка надається на безоплатній і безповоротній основі для ведення певної діяльності чи проведення заходів. Така підтримка для місцевої влади є додатковим джерелом реалізації економічних та соціальних програм. Особливе значення це має для територіальних громад селищ і сіл, де бюджети розраховані тільки на поточні видатки (виплату заробітної плати, оплату комунальних послуг тощо).

Однією з форм участі органів місцевого самоврядування в реалізації інвестиційних програм і проектів на умовах співфінансування з державою є використання коштів державного фонду регіонального розвитку. Відбір інвестиційних програм і проектів відбувається місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у встановленому законодавством порядку.

Також, реалізація інвестиційних проектів на умовах співфінансування відбувається за рахунок співробітництва територіальних громад, яке здійснюється на договірних засадах для забезпечення соціально-економічного розвитку територій, підвищення якості надання послуг населенню на основі спільних інтересів. Ініціатором такого співробітництва виступає голова територіальної громади, депутати місцевих рад, члени

територіальної громади. Ініціатор співробітництва забезпечує підготовку пропозиції щодо ініціювання співробітництва, яка подається на розгляд місцевої ради.

Залучення ресурсів може відбуватися за рахунок державно - приватного партнерства. Сутність державно-приватного партнерства - співробітництво між державою, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних державних органів влади й органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних і комунальних підприємств, або фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому Законом України «Про державно-приватне партнерство». Його основні ознаки схематично зображені на рис. 3.3.

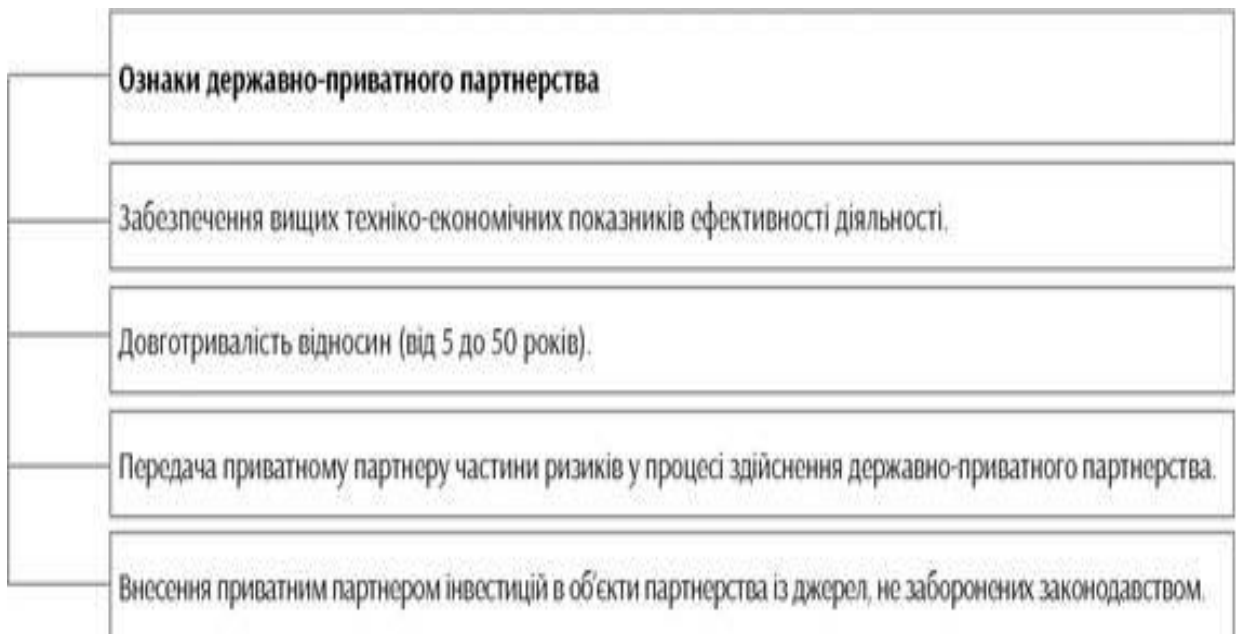

Рис. 3.3 Ознаки державно – приватного партнерства

У рамках такого співробітництва можуть укладатися договори про концесію, спільну діяльність та інші. Об'єктами державно – приватного партнерства можуть бути:

- наявні, зокрема, відтворювані (шляхом реконструкції, модернізації,

технічного переоснащення) об'єкти, у тому числі ділянки надр;

- створювані чи придбані об'єкти. Передача об'єктів, що перебувають у державній або комунальній власності зумовлює передачу права власності на ці об'єкти до приватного партнера. Після припинення дії договору державно-приватного партнерства ці об'єкти мають бути повернені державному партнеру.

Джерелами фінансування державно – приватного партнерства є:

- фінансові ресурси приватного партнера;
- фінансові ресурси, запозичені в установленому порядку;
- кошти державного та місцевих бюджетів;
- інші джерела, не заборонені законодавством.

Для аналізу ефективності державно-приватного партнерства, прийняття рішень про його здійснення, застосовується методика оцінки ризиків, яка передбачає визначення ступеня ймовірності їх виникнення, можливих негативних наслідків, рівня загрози виникнення ризику, що може вплинути на виконання умов договору й обсяг можливих збитків. Такими ризиками можуть бути політичні, фінансові, екологічні, пов'язані з впливом зовнішніх обставин, що не залежать від волі партнерів, або невиконанням партнерами умов договору.

Оцінку ризиків проводять наступними методами:

- статистичний, який полягає у визначенні рівня загрози виникнення ризику залежно від ступеня ймовірності його виникнення;
- метод доцільності витрат, який означає визначення рівня загрози виникнення ризику перевищення обсягу коштів, які планується витратити під час виконання умов договору, порівняно з попередньо визначеним та погодженим партнерами;
- метод експертної оцінки, який дає змогу провести оцінку ризиків групою експертів і за результатами такої оцінки визначити ризик з найбільшим рівнем загрози його виникнення.

Заходи для ліквідації наслідків виникнення ризиків:

- надання державної підтримки;
- використання додаткових коштів, необхідних для виконання умов договору, в обсязі, який визначається та погоджується партнерами;
- припинення виконання партнерами певної умови договору;
- перегляд умов договору у зв'язку з виникненням ризику, зокрема продовження строку його дії;
- розірвання договору одним з партнерів з одночасним урегулюванням питання щодо відшкодування пов'язаних з цим збитків;
- зміна передбаченої договором тарифної політики щодо товарів, які виготовляються, робіт, які виконуються, та послуг, що надаються партнерами;
- страхування від невиконання відповідним партнером умов договору внаслідок виникнення ризику.

Ще одним джерелом залучення ресурсів є місцеві запозичення. Вони забезпечують швидку мобілізацію ресурсів та гарантують відповідальність місцевої влади за цільове та ефективне використання коштів.

Місцеві запозичення – це операції з отримання до бюджету Автономної Республіки Крим чи міського бюджету кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування бюджету Автономної Республіки Крим чи міського бюджету[8].

Місцеві запозичення бувають загальні, прибуткові та проектні. Мета загальних позик - обслуговування поточних потреб органів місцевого самоврядування, що не приносять прибутки. Це спорудження об'єктів для сфери освіти, науки, охорони здоров'я, адміністративні витрати органів місцевого самоврядування, благоустрій міст. На відміну від загальних, прибуткові позики здійснюються під конкретний інвестиційний проект, реалізація якого матиме відповідну грошову нагороду. Проектні позики призначені для фінансування капіталомістких проектів, для яких характерний довготерміновий період.

Метою здійснення місцевих запозичень є фінансування бюджету розвитку. Вони використовуються для створення, приросту чи оновлення стратегічних об'єктів довготривалого користування або об'єктів, які забезпечують виконання завдань на задоволення інтересів населення.

Запозичення може здійснюватися у формі:

- укладання договорів позики (кредитних договорів) з фінансовими установами;
- випуску облігацій місцевих позик.

ВИСНОВКИ

1. В процесі написання роботи було розглянуто теоретичні й методологічні аспекти формування місцевих бюджетів. В роботі досліджено економічний зміст та структуру місцевих бюджетів, узагальнено та систематизовано існуюча система формування місцевих бюджетів, у складі якої відокремлені загальний і спеціальний фонд. Розглянуто особливості бюджетного планування на підставі певних методів та удосконалено механізм системи формування місцевих бюджетів.

Було виявлено, що сутність економічної природи всіх місцевих бюджетів полягає у виконанні ними трьох основних функцій: розподільна, контрольна, функція фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування. В процесі формування місцевих бюджетів використовується широкий спектр методів бюджетного планування, а саме: нормативний, прямий, аналітичний (коефіцієнтів), екстраполяції, балансовий, програмно-цільовий.

Проведені дослідження показали, що в процесі формування місцевих бюджетів вирішальне значення має створення умов для фінансово-економічної безпеки держави. Важливу роль відіграють власні доходи, які формуються перш за все за рахунок податків, визначених відповідними селищними, сільськими, районними радами або радами територіальних громад. Визначені найважливіші аспекти бюджетного процесу на місцевому рівні, які сприяють соціально-економічному розвитку місцевості.

Запропоновано використовувати досвід формування місцевих бюджетів європейських країн, що мають модель бюджетної системи, яка не тільки враховує поняття «податкоспроможність територій», а і створює єдиний дієвий механізм розподілу регульованих загальнодержавних податків. При такій системі формування місцевих бюджетів здійснюватиметься шляхом зарахування відсоткових часток від регульованих загальнодержавних доходів. Тому необхідно звертати увагу на щорічні зміни

бюджетного та податкового законодавства в процесі формування місцевих бюджетів і механізму бюджетного регулювання, який здійснюється місцевою владою з метою проведення перспективної фінансової політики бюджетної сфери.

2. Місто Запоріжжя є самостійною адміністративно – територіальною одиницею у складі Запорізької області та її адміністративним центром. Міський голова є головною посадовою особою територіальної громади м. Запоріжжя. Органами місцевого самоврядування м. Запоріжжя є:

- територіальна громада міста;
- міська рада;
- міський голова;
- виконавчі органи міської ради;
- органи самоорганізації населення.

Запоріжжя є одним з найбільших адміністративних, індустріальних та культурних центрів півдня України з розвиненим машинобудуванням, чорною та кольоровою металургією, хімічною та будівельною промисловістю, річковим портом і важливим транзитним залізничним вузлом.

Бюджет міста містить у собі надходження та витрати на виконання делегованих і власних повноважень органів місцевого самоврядування. Ці надходження і витрати складають єдиний баланс бюджету міста.

Виконання дохідної частини бюджету міста у 2019 – 2021 рр. здійснювалось в умовах спаду виробництва в основних галузях промисловості та погіршення фінансового стану низки провідних бюджетоутворюючих підприємств.

Аналіз планових та фактичних показників виконання бюджету Запорізької МТГ за 2019 – 2021 рр., показав, що бюджет громади за ці роки був дефіцитним. Виконання планових показників по доходам відбувалось у 2020 р. (100,5%) та 2021 р. (101,1%). Основні статті наповнення дохідної частини – це податкові надходження та міжбюджетні трансфери.

Обсяг доходів бюджету міста склав: 2019 р. – 8556,9 млн. грн., 2020 р. – 7540,6 млн. грн., 2021 р. – 8863,6 млн. грн.. У порівнянні з показниками 2019 р. відбулося зменшення зазначених доходів на 11,88% у 2020 р. У 2021 р. власні доходи збільшилися на 17,55% у порівнянні з показниками 2020р.

Аналіз структури доходної частини бюджету показав, що вона була не змінною. Основним джерелом доходів були податкові надходження. Також вагомими були трансфертні надходження

Частка податкових надходжень в структурі доходів бюджету становить: у 2019 році – 66,2%, у 2020 році – 79,2% та 77,6% у 2021 році. Аналіз показує, що розмір податкових надходжень зростав щороку.

Загальний розмір неподаткових надходжень у 2020 році зменшився порівняно з попереднім роком на 24,1 %, що становить 67,7 млн. грн. та склав 212,9 млн. грн.. Збільшення цього показника на 48,9 млн. грн. або на 22% відбулося у 2021р. Неподаткові надходження склали 261,8 млн. грн..

Доходи від операцій з капіталом у 2020 році склали 37,5 млн. грн., що було найвищим показником за досліджуваний період.

Субвенції з державного бюджету у 2019 р. становили 1 336,2 млн. грн. у 2020 р. цей показник зменшився і становив 1099,5 млн. грн.. Невеличке зростання відбулося у наступному році. У 2021 році розмір субвенцій з державного бюджету склав 1252,8 млн. грн.. Розмір дотацій з державного бюджету склали: 2019 р. – 11,4 млн. грн., 2020 р. – 11,4 млн. грн., 2021 р. – 11,6 млн. грн..

Загальний розмір субвенцій з обласного бюджету склав: 2019р. – 1156,5 млн. грн., 2020 р. – 161,2 млн. грн., 2021 р. – 339,6 млн. грн.. Дотації становили: 2019 р. – 89,3 млн. грн., 2020 р. – 46,3 млн. грн., 2021 р. – 34,4 млн. грн..

План по доходам бюджету у 2019 році було виконано на 99,8 %. У 2020 році цей показник був виконаний на 100,4 %. Виконання плану у 2021 році склало 101,1 %.

3. Запропоновано науково-практичний підхід оптимізації доходної частини місцевих бюджетів.

Найбільшими доходами місцевих бюджетів є податки на доходи, міжбюджетні трансферти, єдиний податок, податок на майно й акциз із роздрібною торгівлі. У доходах місцевих бюджетів виокремлюють податки на доходи, які представлені податком та збором на доходи фізичних осіб, а також податком на прибуток підприємств. Основним бюджетоутворюючим податком є податок на доходи фізичних осіб. Частка зарахування ПДФО до бюджетів міст обласного значення становить 60%.

Основною проблемою розбалансування місцевих бюджетів є зарахування податку з доходів фізичних осіб до місцевих бюджетів за місцезнаходженням підприємств. В той же час працівники та їхні сім'ї отримують соціальні послуги (медичні, освітні, культурні тощо) в громадах, де фактично проживають. А це вже спричиняє певні диспропорції в наявності джерел для розвитку територіальних громад.

Вважаємо за доцільне запропонувати зміну порядку зарахування ПДФО до місцевих бюджетів за місцем проживання фізичної особи-платника. Це може забезпечити низку позитивних зрушень в напрямі децентралізації таких як:

- збільшення рівня власних доходів територіальних громад, що дасть змогу поліпшити можливості щодо впровадження соціальних та інфраструктурних проектів;
- зросте мотивація органів місцевого самоврядування до розвитку сприятливих для життя умов, підвищення якості та кількості соціальних послуг, які надаються жителям громади, оскільки доходи місцевого бюджету прямо корелюватимуть з чисельністю та доходами населення.

Також, ефективним на нашу думку має бути скорочення перерахування податку на прибуток до Державного бюджету України і зарахування його до доходів загального фонду місцевих бюджетів, саме за місцем розташування виробничих потужностей.

Ще одним напрямком удосконалення системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування може бути формування дієвої моделі міжбюджетних відносин.

На нашу думку реформування у цій сфері слід здійснювати шляхом:

- удосконалення нормативно-правової бази. Це дозволить органам місцевого самоврядування залучати позабюджетні кошти, також за рахунок позик і використання комунального майна;
- відмови від безцільових трансфертів та переходу до системи цільових трансфертів. Це надасть можливість контролювати використання коштів державних фондів, які передаються до місцевих бюджетів;
- розширення фінансової бази органів місцевого самоврядування. Має спростити та прискорити рух грошових коштів;
- зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів, посилення стимулюючих факторів у роботі органів місцевого самоврядування щодо наповнюваності бюджетів.

Необхідним кроком для налагодження взаємозв'язків між органами місцевого самоврядування та громадою є збільшення відкритості та прозорості діяльності місцевої влади. Цього можна досягти за рахунок розширення каналів комунікації, спрощення та візуалізації інформації про місцевий бюджет, посилення громадського контролю за прийняттям рішень у сфері планування та управління фінансовими ресурсами територіальних громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖКРЕЛ

1. Андрущенко В.Л. Чи існує проблема множинності податків / Бюджетно-податкова політика та регіональний розвиток України: матер. Міжн. наук. практ. конф., 22 травня 2015 р. Ірпінь: Вид-во НУДПСУ, 2015. С. 18-20.
2. Аптекарь С., Краснова В. Про формування місцевих бюджетів. //Економіка України. 2004. №4. С. 42–47.
3. Астапова Г.В., Мірошніченко В.О. Сучасні проблеми аналізу та обґрунтування міського бюджету / Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки: ДЕГІ, Донецьк, ТОВ «Південь-Захід Лтд», 2013. С.291-302.
4. Бондарук Т.Г., Мельничук І.О. Роль міжбюджетних трансфертів у формуванні доходів місцевих бюджетів. Статистика України. 2015. № 4. С. 46- 52.
5. Буднік М. М. Теоретичні підходи щодо трактування терміну місцевий бюджет / М. М. Буднік, І. М. Журавель. – URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=66213>.
6. Буковинський С.А. Шляхи розвитку бюджетної системи України.// Фінанси України. 1998. №9. С.3-8.
7. Бутко М.П., Білокур К.О. Фінансові ресурси регіону в умовах ринкової трансформації.// Фінанси України. 2013. №10. С.23-32. 8. Бюджетна система: монографія / за ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. К.: Центр учбової літератури, 2012. 871 с.
8. Бюджетний кодекс України №2456-VI від 29.09.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n1169>.
9. Бюджетна система: інтегрований навчальний комплекс / під ред.. Л.О. Омелянович - Донецьк: ДонНУЕТ. - 2008. - 237 с.
10. Бюджетна система: монографія / за ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. К.: Центр учбової літератури, 2012. 871 с.

11. Василенко Л.І., Бабич П.С. Місцеві фінанси та фінансова незалежність/ Фінанси України. 1998. №8. С. 112-117.
12. Василик О.Д. Державні фінанси України: Навч. посібник. – К.: Вицашкола. 2004. 383 с.
13. Василик О. Д., Павлюк К. В. Державні фінанси України. Підручник. – К.: НІОС, 2002. – 608 с.
14. Виконання доходів місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів станом на 1.01.2018 року. Інформація Міністерства фінансів України. - URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=292741.
15. Власюк Н.І. Місцеві фінанси: навч. посіб. / Н.І. Власюк. - К. : Алерта, 2011. 328 с.
16. Габа І.М. «Децентралізація» - деякі плюси і мінуси / РайонІнфо. 2014. №1. С.5.
17. Галушко О.С. Формування державного і місцевих бюджетів умовах трансформації економіки / Фінанси України. 2010. №5. С. 62-64.
18. Григораш Т.Ф. Фінансові чинники формування державного і місцевих бюджетів / Фінанси України. 2010. №5. С.51-57.
19. Данилишин Б.М. Децентралізація управління в Україні: з чого почати? – URL:<http://kontrakty.ua/article/82116>.
20. Демчак Р. Бюджетна децентралізація є основним чинником економічної безпеки держави . URL:<http://solydarnist.org/?p=15037>
21. Загородній А. Словник банківських термінів - К.: Аконт, 2000. - 308 с.
22. Закон України «Про місцеве самоврядування» № 1702-IX від 16.07.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.
23. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text>.

24. Звіт про виконання місцевого бюджету. – URL: <https://zp.gov.ua/uk/page/bugjet>
25. Катан Л. І., Качула С. В., Демчук Н. І., Павлова Д. К. Формування місцевих бюджетів в умовах реформування суспільних фінансів України / Агросвіт. 2020. №3. С.3-12. – URL: http://www.agrosvit.info/pdf/3_2020/2.pdf.
26. Качула С.В. Фактори модернізації державної фінансової політики у системі соціального розвитку суспільства. Фінансовий простір. 2019. № 1 (33). С. 41-54.
27. Квасниця О.В., Білобран Г.Ю., Стасюк М.В. Формування доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації/ III Міжнародна науковопрактична конференція «Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи» 23-24 грудня 2016р. м. Одеса. 2016. С. 168-169.
28. Кириленко О.П. Зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів. / Фінанси України. 2005. № 9. С. 35.
29. Клочан В.В., Мірошник В.О., Надточий К.П. Особливості об'єднання територіальних громад в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 1. С. 142—147. DOI: 10.32702/2306 6814.2020.1.142.
30. Когут Ю.М., Ковач-Румп Г.Л. Фінансова децентралізація в Україні та її вплив на формування місцевих бюджетів: досягнення і недоліки / Електронне фахове видання «Ефективна економіка». 2021. №9. – URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/9_2021/77.pdf.
31. Короленко Р. В., Ухова І. М. Проблеми формування та функціонування місцевих бюджетів / Modern Economics. 2018. №8. – URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/problems-of-formation-and-functioning-of-localbudgets/>.
32. Кремень О. І. Фінанси: навч. посіб. / О. І. Кремень. - К. : Центр учбової літератури, 2012. - 416 с.

33. Лазутіна Л.О. Джерела формування місцевих бюджетів сільських територій в умовах децентралізації. – URL : <http://globalnational.in.ua/archive/6-2015/150.pdf>.
34. Левицька С.О. Впровадження програмно-цільового методу формування бюджетів / Фінанси України. 2014. №6. С.33-37.
35. Лісовська А.П., Ганевич Д.М. Формування місцевих бюджетів. // Фінанси України. 2004. № 7. С. 11–15.
36. Лопушняк Г., Лободіна З., Скибиляк С. Формування доходів місцевих бюджетів / Світ фінансів. Бюджетна система і бюджетний процес. 2014. №1. С. 131-142.
37. Луніна І.І. Місцеві бюджети України: пошук нових підходів до проведення реформ / Економіка України. 2016. №3. С.31-40.
38. Ляшенко Ю.І. Формування бюджетних коштів України в умовах ринкової трансформації економіки. Ірпінь.: Вид-во акад.ДПАУ,2003. 199с.
39. Макаров Г.В. Очікувані ризики у процесі децентралізації влади в Україні. Аналітична записка // НІСД. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1021/>.
40. Марчук Т. Бюджет контролюють фахівці // Вісті Рівненщини. Рівне. 2016. №34/35 (12 трав.). С. 5.
41. Мельник П.В. Проблема формування місцевих бюджетів і податкова політика держави //Фінанси України. 2003. №6. С.101-103.
42. Наказ Міністерства фінансів України від 02.06.2021 № 314 «Про затвердження Типової форми прогнозу місцевого бюджету й Інструкції щодо його складання». – URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0879-21#Text>
43. Офіційні дані служби державної статистики України. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
44. Павленко О.П., Лагно О.О. Проблеми формування місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації // V Всеукраїнська науково-практична інтернет- конференція студентів, аспірантів та молодих вчених

«Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами» 17 листопада 2021 р. 2021. С.118-120.

45. Павленко О.П., Лагно О.О. Теоретичні аспекти формування місцевих бюджетів України / Науковий вісник ПУЕТ. Серія «Економічні науки». 2021. №2 (103). С.41-47.

46. Фінанси: Навч. посіб./ В.І. Оспіщев, Л.І. Лачкова, О.П. Близнюк та ін.; За ред.. В.І. Оспіщева. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Знання, 2008. - 366 с.